

SUDAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **Cengiz KARABAYIR**
Ankara - March, 2011

T.C. Bařbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŐTİRME ETÜD MERKEZİ

SUDAN

Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Resmî Adı	Sudan Cumhuriyeti
Devlet Şekli	Cumhuriyet
Nüfus (2010 tahmini)	43,2 milyon
Yüzölçümü	2.505.810 km ²
Dil	Arapça (resmî dil), İngilizce (özellikle güneyde yaygın olarak kullanılmaktadır)
Din	Müslüman % 70 (Sünni), Yerel İnançlar % 25, Hristiyan % 5 (daha çok güneyde ve başkent Hartum'da)
Para Birimi	Sudan Poundu (SDG)
Başkent	Hartum
Başlıca Şehirler	Hartum, Port Sudan, Kassala, Omdurman, Bahri, El-Obeid, Wad Medeni, Gadaref, Juba

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Sudan Country Report, January 2011

Temel Ekonomik Göstergeler

	2008a	2009b	2010b	2011 b	2012 b
GSYİH (milyar dolar)	55,87	53,78	65,18	61,56	63,86
Reel GSYİH artışı (%)	6,6	4,2	5,2	4,1	4,3
Kişi başına GSYİH c (dolar)	2.129	2.190	2.264	2.337	2.438
Tüketici fiyat enflasyonu (ort; %)	8,1	13,5	15,9	8,2	11,5
Döviz kuru SDG:\$ (ort)	2,18	2,24	2,43	3,00	3,09
İhracat (fob-milyar dolar)	11,67	7,82	10,28	11,56	10,82
İthalat (fob- milyar dolar)	8,23	8,93	9,18	9,77	10,48
Dış borç (yıl sonu, milyar \$)	33,71	35,72	37,73	39,94	42,74
Cari denge (milyar dolar)	-1,31	-3,24	-3,09	-2,75	-3,98

a: Economist Intelligence Unit tahmini

b: Economist Intelligence Unit projeksiyonu

c: Satın alma gücü paritesiyle

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Sudan Country Report, January 2011

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

ABEDA, ACP, AFDB, AFESD, AL, AMF, CAEU, CCC, ECA, FAO, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC IFRCS, İGAD, İLO, IMF, IMO, INTERPOL, IOC, IOM, ISO (katılımcı), ITU, NAM, OAU, OIC, OPEC (gözlemci), OPCW, FCA, UN, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNU, UPU, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO, WTRO (gözlemci)

Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan Sudan'ın dokuz ülkeyle sınırı bulunmaktadır. En büyük sınır komşusu yaklaşık 1.600 km. ile Etyopya'dır. Mısır, Libya, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Uganda, Kenya ve Eritre diğer sınır komşusu ülkelerdir. Ayrıca Sudan'ın Kızıldeniz'e 853 km'lik kıyı şeridi bulunmaktadır.

Sudan genel olarak düz bir coğrafyaya sahip olmakla birlikte, ülkenin güneyi, güneydoğusu ve batısı dağlarla çevrili, kuzeyi ise çöllerle kaplı bulunmaktadır. Ülkenin yaklaşık % 24'ünü çöller

oluşturmaktadır. Ülkenin kuzeyinde oldukça kurak bir iklim mevcutken, düz alanların bulunduğu merkezde görülen yağışlar iklimi yumuşatmaktadır. Ülkenin güneyi ise düzenli ve bol yağışların olduğu ekvatorial bir iklime sahip bulunmaktadır.

Siyasi ve İdari Yapı

Parlamente siyasi sisteme sahip olan Sudan'da çok partili siyasi bir yaşam bulunmaktadır. Federal bir sistemin olduğu ülkede, kendi yerel yönetimi ve parlamentosuna sahip bulunan 26 eyalet yer almaktadır. Her eyalette Eyalet Meclisi, Eyalet Bakanlar Kurulu ve bir vali bulunmaktadır.

Sudan başkanlık sistemi ile yönetilmekte, cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından beş yıllık süre için seçilmektedir. Yürütme organı olan Bakanlar Kurulu üyelerini Cumhurbaşkanı atamaktadır. Hükümet, Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu'ndan oluşmaktadır.

Ülkedeki başlıca siyasi partiler; Milli Kongre Partisi (NC), Halkçı Milli Kongre (PNC), Umma Partisi, SPLM (Güney Halkının Kurtuluş Hareketi), Umma Partisi-Reform ve Yenilik (Umma Partisinin 2002 yılında bölünmesiyle kurulmuştur) ve Demokratik Birlik Partisidir (DUP). Bunların dışında 40'a yakın küçük çaplı siyasi parti faaliyet göstermektedir. Kuzey Sudanlı muhalif partilerin çatı örgütü olan Milli Demokratik İttifak (NDA), konumu itibarıyla ayrı bir önem taşımaktadır.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

2010 yılı itibarıyla Sudan'ın nüfusunun 43,2 milyon, nüfus artış hızının ise % 2,3 olduğu tahmin edilmektedir. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan Sudan'da nüfusun yaklaşık % 41'ini 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Şehirde yaşayanların oranı ise % 43'tür.

Sudan'ın nüfusu oldukça etnik bir yapıya sahiptir. Ülkede 19 etnik grubun ve 597 alt grubun bulunduğu söylenmektedir. Nüfusun % 39'unu Arap kökenliler oluşturmaktadır. Diğer etnik gruplar ise, Dinka % 12, Beja % 7, Fallata % 6, Nuba, Nuer, Fur, Shilluk ve diğer Afrikalı kabileler % 34 ve yabancılar % 2'dir.

Ülkede işsizlik oranının 2009 yılı itibarıyla % 18,7 olduğu tahmin edilmektedir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Nil nehrinin Sudan için büyük önemi bulunmaktadır. Beyaz Nil ve Mavi Nil'in her ikisi de Sudan geçmekte ve hartum'da birleşmektedir. Sulama, enerji ve taşımacılık açısından Nil'in önemi giderek artmaktadır.

Sudan önemli petrol rezervlerine sahiptir. Sudan'da ticari anlamda ciddi petrol rezervlerinin bulunması ve işletilmesi 1990'lı yıllarda başlamıştır. İspatlanmış 700 milyon varillik petrol rezervine sahip bulunan Sudan'ın toplam rezervlerinin yaklaşık 5 milyar varil olduğu tahmin edilmektedir. Doğalgaz, demir cevheri, bakır, krom cevheri, çinko, kurşun, nikel, tungsten, mika, gümüş ve altın ülkenin diğer önemli doğal kaynakları arasındadır.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

Ülke ekonomisinde son yıllarda petrol sanayisinden kaynaklanan olumlu gelişmeler meydana gelmiştir. Petrol sanayisinin gelişmesi yabancı yatırımları artırmış, milli gelirden yüksek oranlı artışlara neden olmuştur. Yönetimin petrol gelirleri paralelinde kamu harcamalarında ani artışlara gitmesi ekonomiyi olumlu etkilemiştir. Sudan ekonomisi özellikle 2006 ve 2007 yıllarında % 11,3 ve % 10,2 gibi yüksek oranlı ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. 2005 yılında 27,4 milyar dolar olan GSYİH'nin 2010 yılında 65,18 milyar dolar olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 2000-2008 yıllarında yıllık büyüme ortalaması ise % 7,5 olmuştur. 2010 yılı itibarıyla satın alma gücü paritesine göre kişi başına milli gelirin 2.264 dolar olduğu tahmin edilmektedir.

2010 yılı itibarıyla ülkenin GSYİH'sinin % 31'ini tarım, % 30'unu sanayi ve % 39'unu hizmet sektörü oluşturmuştur. Çalışan nüfusun % 80'i tarım sektöründe, % 7'si sanayi sektöründe, % 13'ü ise hizmet sektöründe bulunmaktadır.

Ekonomi Politikaları

Sudan yönetimi 1997 yılından beri IMF ile birlikte ekonomide yapısal reform programları gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, enflasyonun kontrol altına alınması, para değerinin korunması, yüksek ekonomik büyüme, cari işlemlerin dengede tutulması ve özelleştirme konularında başarılı sonuçlar alınmıştır. Ayrıca ülkenin 2010 yıl sonu itibarıyla 37,7 milyar dolar olan dış borçları konusunda da IMF ve Dünya Bankası ile çalışmalar yürütülmektedir.

1989 yılında gerçekleşen hükümet darbesinden beri Sudan'da finansal sistem islami kurallara göre işlemekte ve klasik faiz uygulamalarından farklı sistemler kullanılmaktadır.

Ülkede yaşanan iç savaşın 2005 yılında resmi olarak sonlandırılmasının ekonomiye olumlu etkileri olmuş; üretim, ticaret, yatırım ve alt yapı yatırımlarında hızlı artışlar gerçekleşmiştir.

Ülkenin gelirleri 2000 yılından beri başlayan petrol ihracatı ile hızla artmış olsa da hükümet harcamaları gelirlerden daha fazla artış göstermiştir. 2004-2008 döneminde hükümet harcamalarının yıllık ortalama % 32 artış gösterdiği tahmin edilmektedir. Aynı dönemde enflasyon artış oranı ise yıllık ortalama % 10 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı yatırımları çekmeye çalışan ekonomi politikaları sonucu son yıllarda ülkeye yapılan yatırımlarda artış görülmektedir. Yabancı yatırımların çoğunluğu petrol sektörüne yönelmiş olmakla birlikte, bu sektörde bulunan Çin, Malezya ve Hindistan'ın finans ve haberleşme sektörüne de ilgi gösterdikleri görülmektedir. Ayrıca Körfez ülkelerinden arap firmalarının tarımsal üretim konularında önemli anlaşmalara imza attıkları görülmektedir.

Sudan'ın coğrafi konumu, ülkeye ekonomik açıdan avantajlar da sağlamaktadır. Denize kıyısı olmayan komşu ülkelere göre ticarete avantajlı bir konuma sahip bulunmaktadır. Bu kapsamda Etiyopya Hükümeti taşımacılık için Sudan Hükümeti ile anlaşmış ve Sudan Limanı'nı kullanmaya başlamıştır.

Ekonomik Performans

Sudan ekonomisi 2007 ve öncesindeki on yıllık dönemde ortalama % 7 gibi yüksek oranlı bir büyümeyi gerçekleştirmiştir. Ancak, petrol fiyatlarındaki düşüşler ve küresel kriz Sudan ekonomisindeki büyümenin azalmasına yol açmıştır. Ekonomik büyümenin 2011 ve 2012 yıllarında % 4,1 ve % 4,3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

► Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Hem GSYİH'daki payı hem de istihdama katkısı açısından tarım sektörü, Sudan'ın en büyük ekonomik sektörüdür. IMF tahminlerine göre çalışan nüfusun yaklaşık üçte ikisine iş imkanı sağlamaktadır. Canlı hayvan ve ormancılık dahil olmak üzere tarım sektörü, 2008 yılında reel GSYİH'nin yaklaşık % 31'ini oluşturmuştur.

Petrol sanayisinin önem kazanmaya başlamasından önce ülkenin ihracat gelirlerinin % 80'ini oluşturmakta olan tarım sektörünün ihracat içindeki payı yıllara göre giderek azalmıştır. 2008 yılı itibarıyla toplam ihracatın yaklaşık % 5'ini tarım ürünleri oluşturmuştur.

Ülkede yetiştirilen tarım ürünlerinin başında pamuk gelmektedir. Pamuk üretiminin % 90'ı devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda pamuk üretime ayrılan alanların azalması nedeniyle üretimde düşüşler görülmektedir.

Sudan dünyanın en büyük Arap zamkı üreticisi ve ihracatçısı ülkesidir. Dünya Arap zamkı ihtiyacının % 80'i Sudan tarafından karşılanmaktadır.

Susam üretiminde de Sudan dünyanın önemli ülkeleri arasında yer almaktadır. Bitkisel yağ üretimi, gıda sanayi ve hayvan yemi gibi çeşitli kullanım alanları susamın ülke ekonomisine önemli katkıları bulunmaktadır. Sudan, susam üretiminde dünya sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Sudan'da yetiştirilen bir diğer önemli tarım ürünü ise yer fıstığıdır. ABD'den sonra en fazla ihracat yapan ülke Sudan'dır. Dünya yer fıstığı ihracatının % 10'u bu ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sudan'ın önemli miktarda şeker üretimi de bulunmaktadır. Ülkede bulunan beş adet şeker fabrikasında, şeker kamışından şeker üretimi gerçekleştirilmektedir. Üretim yeterli olmadığı yıllarda şeker ithalatının yapıldığı da görülmektedir.

Sudan'ın iklimi ile toprak ve su kaynaklarının gösterdiği çeşitlilik, yıl boyunca özellikle kış aylarında çok çeşitli bahçe bitkisinin yetiştirilmesine imkan vermektedir. Sudan'da sebze ve meyve üretiminin özellikle kış aylarında gerçekleşmesi, bu aylarda Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde bu ürünlerin yetişmiyor olması, ihracat açısından Sudan'a büyük avantaj sağlamaktadır.

Sudan'da üretimi yapılan Arap ve Avrupa ülkelerinde büyük talep gören başlıca bahçecilik ürünleri; mango, limon, greylift gibi meyveler ile soğan, patlıcan, acı biber, bamya ve salatalık gibi sebzelerdir. Ayrıca bütün yıl boyunca kavun, karpuz üretimi mümkün olduğu gibi domates, havuç, roka, maydanoz, dereotu, fasulye ve Sudan'a özgü bir meyve olan juafa bol miktarda yetişmektedir. Ancak, modern depolama, ambalajlama ve nakliye alt yapısından yoksun olan Sudan'da tarımsal üretimin özellikle yaş sebze ve meyve üretiminin ihracata yönelik atılım yapılabilmesi şimdilik uzak bir olasılık olarak görünmektedir.

Sulama kanallarına yeni yatırım yapılmaması nedeniyle sektör, iklimsel değişimlere karşı savunmasız kalmıştır. Tarımsal üretim, iç savaşın çiftçileri yerinden etmesi ve nakliye ağlarının yetersizliği nedeniyle gelişme gösterememiştir. Pamuk, petrol ihracatı başlayana kadar geleneksel olarak en fazla gelir getiren ihracat ürünü olma özelliğini 1996'dan bu yana susam ve hayvancılığa bırakmıştır. Petrol dışı ihracatın 2002-2007 yılları arasında % 20-22'sini bu ürünler oluşturmuştur.

Göçebe hayvancılık ve küçük ölçekli kuru tarım, ülkenin genelinde özellikle de temel üretim biçimini oluşturdukları güney bölgesinde oldukça yaygındır. Mavi Nil, Beyaz Nil ve Atbara nehirlerinden suyun temin edildiği büyük sulama projeleri ile mekanize projeler ise daha çok Kuzey bölgesinde bulunmaktadır.

Sudan'ın hayvancılık sektörü gelişmiş olmamakla birlikte, ülke önemli bir hayvan sayısına sahip bulunmaktadır. Hayvan yetiştiriciliği açısından önemli alanları olan Sudan'ın tarım ürünleri ihracatında canlı hayvan, et ve deri önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Ülkede hayvancılık sektörü ile

kağıt, yağın margarin ve yağ et sektörünün çok geniş katmanı, gerilemektedir. Ülkede kıy. bağın, yulaf, yulaf, tavuk ve 11 yumurta düşmektedir.

Sudan gıda sektöründe kendi kendine yeterli bir ülke olmasına rağmen, geçmişte yaşanan iç savaş süresince tarımsal üretimin yapıldığı güney ile talebin daha yoğun olduğu kuzey bölgeleri arasında mal aktarımının çok kısıtlı kalması, ekilebilir arazilerin sulama projeleri ile desteklenememesi ve bunun yanı sıra ülkede ürün dağıtım kanallarının tam olarak işlememesi sonucunda birçok gıda maddesini dışarıdan ithal etmek durumundadır.

Sudan'da kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ve kayısı pestili gibi ürünlerin tüketimi özellikle Ramazan ayında artmaktadır. Kuru üzüm Suriye ve İran'dan yolcu beraberinde bavul ticareti şeklinde gelmektedir. Elma ise Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti, ABD, Ürdün, BAE. ve İran'dan gelmektedir. Çay ise Kenya ve Seylan'dan ithal edilmektedir.

Sanayi

Sudan'ın sanayisi büyük ölçüde petrol üretimine dayanmaktadır. Ülkenin petrol dışı sanayi üretimi 2007 yılı itibariyle milli gelirin sadece % 6,3'ünü oluşturmuştur. Ancak bu oranın son yıllarda yükselmekte olduğu görülmektedir. Ekonomik ortamın geçmişe göre daha istikrarlı olması, artan yatırımlar, banka kredilerinin kullanımı ve artan petrol ihracatı sonucu dövize daha kolay ulaşılabilmesi ülke içinde sanayi üretimini olumlu etkilemektedir. Sudan'ın mevcut sanayisinde üretim verimsiz, kullanılan teknoloji ve makineler ise eskidir. Pek çok üründe üretim yurt içi talebi karşılayamamaktadır.

Makine üretimi yok denecek kadar az olup ihtiyacın büyük çoğunluğu ithalat yoluyla temin edilmektedir. Mevcut tesislerin çoğu geleneksel yöntemlerle üretim yapmaktadır ve kapasite kullanım oranları oldukça düşüktür.

Ülkedeki önemli sektörlerin başında gıda işleme sanayi gelmektedir. Gıda sanayisi içinde şeker üretiminin özel bir önemi bulunmaktadır.

Sudan'da tekstil fabrikalarının çok azı faaliyettedir. Bu sektörde, eski makineler kullanılmakta, yedek parça sorunu, verimsizlik, kalitenin çok düşük olması ve elektrik kesintileri gibi problemler yaşanmaktadır.

Cam sektöründe cam üretimi yapan birçok küçük işletme olup, bu tesislerdeki makine ve ekipmanın eski olması nedeniyle üretilen cam ürünlerinin kalitesi de çok düşüktür. Kimya sanayisinde boya, sabun, plastik, lastik, gübre, haşere ilaçları, sülfür ve parfüm üretimi yapılmaktadır.

Sudan'da makine sektöründe Türkiye, Çin, İngiltere, Suudi Arabistan, BAE ve Hindistan'dan gelen makineler piyasaya hakim durumdadır. Çin ve Hindistan'dan gelen makineler kalitesiz olmasına rağmen çok ucuz olması nedeniyle tercih edilmektedir.

Sudan'da dağıtım sistemi, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi geleneksel yapısını koruduğundan pek gelişme gösterememiştir. Yurt dışından makine ve yedek parça almak isteyen firmalar genellikle Sudan'daki ithalatçılara sipariş vererek yurt dışından getirmektedirler. İthalatçılar belli ürünlerde uzmanlaşmamış olup, piyasanın o andaki ihtiyacına göre hareket etmektedirler.

Sektörde en önemli ithal kalemleri, iş ve maden makineleri, gıda işleme makineleri ve içten yanmalı motorlardır.

Madencilik

Sudan halen tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olmasına karşın petrol ülkenin ekonomik yapısını ve ticari profilini değiştiren en önemli ihraç ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

1990'lı yılların sonlarında arama ve çıkarma faaliyetleri sonucunda Sudan'da önemli ölçüde petrol ve doğal gaz rezervleri olduğu ortaya çıkmıştır. Petrol ihracatından önemli gelir elde eden Sudan'ın ekonomik performansı, yabancı firmalarının bu ülkeye yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Halen ülkenin petrol ihracatı toplam ihracatının değer olarak % 80'inden daha yüksek bir kısmını oluşturmaktadır.

Her geçen gün artan petrol arama ve çıkarma faaliyetleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan petrol gelirlerine paralel olarak ülkedeki altyapı ve üstyapı projelerinin gerçekleştirilmesine yönelik önemli yatırımlar bulunmaktadır. İnşaat sektöründe, özellikle, enerji, yol, baraj, demiryolu, telekomünikasyon, konut ve idare binaları başta olmak üzere birçok alanda projeler mevcuttur.

Sudan'da petrol üretimi 1960'lı yıllarda off-shore (Kızıldeniz) alanlarda başlatılmıştır. Ancak bu üretim çok küçük bir düzeyde kalmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda Çin, Malezya, Kanada firmalarının Sudan'da petrol arama faaliyetleri sonucu ülkede önemli miktarda petrol rezervleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Sudan'ın önümüzdeki dönemde petrol üretiminin artması ile özellikle bölgesindeki petrol ürünleri talebini karşılamak üzere yeni petrol rafinerilerine ve mevcutların kapasitelerinin artırılmasına gereksinimi olması beklenmektedir.

Sudan bu gelişmeler çerçevesinde OPEC'e gözlemci üye olarak alınmıştır. Sudan'ın ileride OPEC üyesi olması beklenmektedir.

Sudan'ın zengin doğal gaz yatakları bulunmakla birlikte henüz ticari olarak çıkarma, kullanma veya pazarlama faaliyetleri başlamamıştır.

Altın üretimi de Sudan ekonomisinde önem taşımaktadır. Büyük ölçüde Çinli ve Fransız ortak yatırımlarıyla altın üretimi gerçekleştirilmektedir. Ülkede mevcut diğer önemli madenler ise krom, gümüş, demir cevheri, bakır, kurşun ve asbesttir.

Müteahhitlik Hizmetleri

İnşaat

Ülkede kırsal alandaki evlerin büyük çoğunluğu, geleneksel yöntem olan çamurdan tuğlalar ve kerestelerle inşa edilmektedir. Bu nedenle çimento ve diğer inşaat malzemeleri kırsal alanda oldukça sınırlı miktarda kullanılmaktadır. İnşaat sektörü 2005 yılından beri ekonomik büyümeden olumlu etkilenmiş, 2006 – 2008 yıllarında ortalama % 8,6 oranında artış göstermiştir. İç savaşı bitmesi sonrasında pek çok Sudanlının yurt dışından ülkelerine geri dönmesi de sektörü olumlu etkilemiştir.

Turizm

Yetersiz altyapı ve politik istikrarsızlıklar Sudan'ı turizm açısından oldukça geri bırakmıştır. Hartum ve Juba'da oteller yetersiz kalmaktadır. Hartum'da kalarak ülkenin kuzeyinde ve batısında bulunan arkeolojik alanlara gitmek için demiryolu ve hava yolları yetersiz kalmaktadır. Kızıl Deniz'de dalış yapmak turizm açısından potansiyel olmakla birlikte, bu bölgede de turizm alt yapısı oldukça yetersiz durumdadır.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Sudan'ın ulaştırma altyapısı oldukça yetersiz olmakla birlikte son yıllarda devletin bu konuya önem verdiği görülmektedir.

Demiryollarının büyük bir kısmı sömürge döneminden kalmış, dar ve tek yönlüdür. Demiryollarını iyileştirme programı başlatan Sudan yönetimi bu kapsamda, 2007 yılında Çin ile, Hartum ve Port Sudan arasındaki demiryolunun yenilenerek çift yönlü hale getirilmesi için 1,2 milyar dolarlık bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma yeni lokomotif ve vagonlar verilmesini de kapsamaktadır. Bir başka proje ile ülkenin en kuzeyinde yer alan Wadi Halfa'ya uzanan 830 km'lik hattın yenilenmesi de planlanmaktadır.

Ülkenin araç yollarının büyük bir kısmı asfaltsızdır. 25.000 km uzunluğundaki yolların sadece 3.500 km'si asfalt yollardır. Port Sudan'ı Hartum'a bağlayan karayolu en önemli yoldur. Ülkede pek çok yeni yol yapılmakta olup bunların finansmanı hibeler ya da kredi şeklinde İslam Kalkınma Bankası ve Arap Para Fonu tarafından sağlanmaktadır. Bu yollara Hartum'un kuzeyi ve güneyini bağlayan bağlantı yolları, Port Sudan'ı Mısır'a bağlayan yol ve petrol üretim bölgelerine olan yeni yollar da dahildir. Son yıllarda, çoğunluğu Hartum'da olmak üzere, Nil nehri üzerine pek çok köprü yapılmıştır. Ülkede yağmur mevsiminde pek çok yol kullanılamaz hale gelmekte, ancak bu alanda da önemli iyileştirmeler yapıldığı görülmektedir.

Sudan'ın en büyük ticari limanı Port Sudan'dır. Bir diğer önemli liman olan Suakin limanı Port Sudan'ın 65 km güneyinde bulunmaktadır. Port Sudan'ın yakınında bulunan Bashayer Terminalinden petrol ihracatı gerçekleştirilmektedir. Terminal günde 2 milyon varil petrol ihraç kapasitesine sahip bulunmaktadır. Nil nehri de ulaştırma alanında önemini sürdürmektedir.

Ülkenin ulusal şirketi olan, küçük bir filoya sahip Sudan Hava Yolları başta Mısır, Suudi Arabistan ve BAE olmak üzere uluslararası uçuşlar gerçekleştirmektedir. Yurt içi uçuşlarını ise Hartum, Port Sudan, El Obeid, El Fasher ve Juba yoğun olmak üzere ülkedeki 15 havaalanına yapmaktadır. İç hatlarda, kargo ve yolcu taşımacılığı yapan birkaç özel kuruluş da mevcuttur.

Ülkede telefon, faks, telex ve internet gibi hizmetler mevcuttur. Posta ve telgraf devletin bünyesinde. Ayrıca bu alanda hizmet veren özel şirketler de bulunmaktadır.

Enerji

Sudan ekonomisi daha çok hidroelektrik üretimine bağlıdır. Roseires Barajındaki elektrik üretimi 25 mw'tır. Mavi Nil üstündeki Sennar Barajı 15 mw'lık bir kapasiteye sahip bulunmaktadır. Kasala yakınındaki Atbara nehri üzerindeki Khashm Al-Girba Barajı ise en fazla 12 mw elektrik üretebilmektedir.

Sudan'ın toplam elektrik üretimi, nehirlerin taşımış olduğu setlerin dolması ve mevsimsel olarak değişen su akış hızı gibi nedenler yüzünden etkilenmektedir. Yağışlı mevsimde toprak yığılmasından ötürü Roseires Barajı'nda üretim durma noktasına gelmektedir. Bu dönemlerde elektrik Hartum yakınlarındaki termal güç istasyonları vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Elektrik üretim kapasitesini artırmak amacıyla yurt içi ve yurt dışı özel sektör finansmanı ile bazı projeler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Hartum'un kuzeyinde bulunan ve Harbin Power Engineering Company adlı Çinli bir firma tarafından inşa edilen Al- Jeili Rafinerisi yakınlarında bulunan 220 mw gücündeki gaz türbinli güç istasyonu projesidir.

Öte yandan, Hartum'un kuzeyinde bulunan ve 1.250 mw gücündeki Merowe Hidroelektrik Güç İstasyonu diğer bir önemli projedir. Bu barajda elektrik üretiminin tam kapasite ile devreye girmesiyle ülkede yaşanan enerji sorununun büyük ölçüde ortadan kalkacağı beklenmektedir.

Bankacılık

1989 yılından sonra bankacılık sistemi tamamlanmaya başlandı. IMF programına göre çalışmaya başlamıştır. Bugün sistem IMF programının odak noktasını oluşturmaktadır. Sistemi güçlendirmek için özellikle sermaye yeterlilik katsayısı ve minimum ödenmiş sermaye konusunda çeşitli önlemler alınmıştır.

Ülkede 30 civarında ticaret bankası bulunmaktadır. Bankaların yarısından fazlası özel mülkiyete ait bulunmakta, bunlarından bazılarını yabancı bankalar oluşturmaktadır. Ticari kamu bankalarının kısmi ya da tamamen özelleştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Tarım Bankası, Emlak Bankası, Tasarruflar ve Sosyal Kalkınma Bankası ile İşçi Bankası'nın yeniden yapılanması devam etmektedir. Ticari bankalar kaynaklarını piyasa koşullarına göre tahsis etmektedir. Merkez Bankası parasal ve mali konularda genel yol gösterici pozisyonundadır.

Türkiye'deki bankalar ile Sudan'daki bankalar arasında muhabirlik bakımından sıkıntılar bulunmakla birlikte banka işlemleri yapılabilmektedir. Bu durum ticaretin geliştirilmesi açısından sorunlara yol açmaktadır.

Sudan'da banka faizi "paranın maliyeti" olarak isimlendirilmektedir. Bankalarda dolar bazındaki paranın maliyeti % 10 civarındadır.

Ülkede 28 tane sigorta şirketi bulunmaktadır. Sigorta şirketleri serbest piyasa ekonomisi şartlarında çalışmaktadır.

► Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Son yıllarda Körfez Arap ülkelerinin de, özellikle finans sektörü ve telekomünikasyon alanlarında Sudan'da yatırımlarda buldukları, ayrıca tarımsal üretim konularında da önemli anlaşmalar imzaladıkları görülmektedir.

Sudan'a 2005-2007 yıllarında ortalama 2,8 milyar dolar yabancı sermaye girişi olmuştur.

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Sudan'da serbest bölgede işlem gören mallar yabancı kabul edilmektedir. Serbest bölgeler sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde çok amaçlı olarak işletilmektedir. Suakin ve Al Geili serbest bölgeleri ülkedeki önemli serbest bölgelerdir.

Sudan'da serbest bölgede işlem gören mallar yabancı kabul edilmektedir. Serbest bölgeler sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde çok amaçlı olarak işletilmektedir.

Suakin Serbest Bölgesi

Suakin Serbest Bölgesi ile Doğu Eyaleti'nde Kızıldeniz kıyısında tarihi bir kent olan Suakin'deki "Osman Digna" Limanı'nın canlandırılması ve Port Sudan Limanı'nın yükünün bir ölçüde hafifletilmesi beklenmektedir.

Serbest bölgenin amacı:

1. Sudan ihracatına yeni pazarlar bulmak; ham madde, yarı mamül ve nihai ürün ihracatını buradan yapmak,
2. İthal edilen ürünlere uygulanan prosedürü kolaylaştırmak
3. Arap, İslam ve diğer ülkelerin sermayesinin Sudan'a gelmesini teşvik etmek
4. Modern üretim ve pazarlama tekniklerini uygulamaktır.

Al Geili Serbest Bölgesi

Hartumun 60 km kuzeyinde, 20 km²'lik bir alanda kurulmuştur. Serbest bölgenin avantajları

1. Ana petrol rafinerisine yakınlık,
2. Hartum'daki iş ve sanayi çevrelerine yakınlık
3. Hava, kara ve demir yolu ulaştırmasına ve Sudan'ı çevreleyen diğer Afrika ülkelerine yakınlık olarak tanımlanmaktadır.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Sudan'da iş yapmak isteyen bir yabancı şahıs veya şirket

- Şirket kurabilir veya
- Mevcut bir şirketin şubesi olabilir.
- Sudan'da % 100 yabancı sermayeli olan şirketler ithalat ve ihracat yapamazlar.
- İş yaparken yatırıma yönelik işletme ve ticari amaçlı işletme arasında fark vardır.
- Şube % 100 yabancı sermayeli olabilmektedir. Kendi işi ile sınırlı bir şekilde ithalat ve ihracat yapabilir.
- Şube ya da şirket kurulması konusunda karara varmak gerekir.
- Sudan'da tek sahipli şirkete izin verilmemektedir. Bu durumda kuruluş amacına göre şube kurmak daha bazen daha uygun olabilir.

Ayrıca, Sudan'da yerel firma veya iş adamı ile ortaklık kurarken;

- Firma hakkında iyi bir araştırma yaparak firmayı tanımak,
- Sözleşme yapmadan önce Ticaret Müşavirliği'ne danışmak,
- İyi bir Sudanlı hukukçu ile çalışmak çok önemlidir.

Sudan'da ticari faaliyette bulunulması için öncelikle Sudan Adalet Bakanlığı'na bağlı Ticari Sicil Kayıt Genel Müdürlüğünde limited firmanın tescil işleminin yapılması gerekir. Bu tescilden sonra yapılacak yatırımın türüne göre alınması gereken belli başlı faaliyet izinleri şöyledir.

- Ticaret Şirketi izni,
- Yatırım Şirketi izni,
- Şahıs Şirketi (İsmül Amel) izni,
- Yabancı Şirketlerin Şube Kuruluşu izni.

Ticaret Şirketi izni:

Ticari Sicil Kayıt Genel Müdürlüğü'nden tescili yapılan firmanın gerekli ticaret izni yani ithalat ve ihracat izni Sudan Dış Ticaret Bakanlığınca verilir. Ağustos 2007 tarihinden önce Ticaret Şirketi; "sadece iç ve dış ticaret yapabilir, aldığı malı olduğu gibi doğrudan satabilir, devlet, ticaret şirketlerine yatırım teşviki vermez, ticaret şirketlerinde şirket sermayesi en az 250.000 ABD Doları olmalıdır ve sermayenin % 51'i Sudan vatandaşı(lar)ına ait olması gerekir" gibi hükümler ve uygulamalar varken, Sudan Dış Ticaret Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı tarafından 2007 yılı Ağustos ayında çıkartılan ve uygulamaya konulan bir kararla artık yabancıların Ticaret şirketi kurmaları mümkün olmamaktadır.

Yatırım Şirketi izni:

Tescili yapılan firmanın yatırım izni Sudan Yatırım Bakanlığınca verilir ve şirket; üretim, montaj veya hizmet sektöründe faaliyette bulunabilir. Şirket sermayesinin tamamı yabancılara ait olabilir. Devlet, bu şirketlere yatırım teşviki sağlar; üretimde kullanılacak makine, teçhizat ve hammadde (ülke içinde üretim için hammadde yok ise veya yeteri bir hammadde temini yok ise) ithalinde gümrük muafiyeti, Kurumlar Vergisi muafiyeti ve ucuz arsa temini gibi kolaylıklar sağlayabilir. Normal yatırım teşviki süresi 5 yıldır. Eğer ülke için önem arzeden ve stratejik bir yatırım ise teşviklerin süresi 10 seneye kadar çıkabilmektedir. Yatırım şirketi için gereken en az sermaye miktarı 100.000 SDP Sudan Paund'udur. Yabancı uyruklular için Sudan Emniyet Teşkilatından izin alınması gerekmektedir.

Şahıs Şirketi (İsmül Amel) izni:

Ticari Sicil Kayıt Genel Müdürlüğüne tek bir faaliyet konusu belirtmek suretiyle, şahıs şirketi tescili yaptırılarak çalışma onayı alınır. Şirket tek bir konuda faaliyet gösterebilir ve bir kişi adına kaydedilir. Şahıs şirketi dışındaki diğer şirketler hizmet sektöründe faaliyette bulunamazlar. Yabancılar da şahıs şirketi kurabilir. Şirket için sermaye gösterilmez ve şirket sadece Sudan dahilinde iş yapabilir, ancak ihracat ve ithalat yapamaz. Distribütörlük yapamaz. Bu durumda başka şirketin ürününü ithal edemez.

Yabancı Şirketin Sudan'da Şube Açması:

Şube açılması için gerekli belgeler;

- 1- Yabancı şirketin yurt dışında kuruluş belgesi (yılı),
- 2- Yönetim Kurulu üye profili,
- 3- Firmanın faaliyet konuları ve kuruluş amacı (Fizibilite Raporu),
- 4- Yönetim Kurulundan şube açılması için resmi karar,
- 5- Yönetim Kurulundan şube için Genel Müdür tayin kararı.

Gerekli tüm bu resmi evrakların öncelikle yabancı ülkenin Dışişleri Bakanlığına onaylatıldıktan sonra o ülkede bulunan Sudan Büyükelçiliğince de onaylanması gerekmektedir. Söz konusu resmi belgelerin İngilizce veya Arapça çevirilerinin olması ve Sudan Büyükelçiliğinden onaylatılması şarttır. Daha sonra bu belgeler, Sudan Adalet Bakanlığına bağlı Ticari Sicil Kayıt Genel Müdürlüğünde şube kuruluşu için ilgili idareye ibraz edilir. Şube, yurt içinde ana firmayı temsilen her türlü sözleşme yapabilir, iş görüşmeleri yapabilir, iş üstlenebilir ve aldığı iş ile ilgili gerekli ekipman ve malzeme ithalatı yapabilir. Ancak, genel ticaret, ithalat ve ihracat yapamaz. Söz konusu şube, ana firmanın tanıtım amaçlı ürünlerini veya numunelerini ithal edebilir ve showroom açabilir, fakat tanıtım ve sergileme amacıyla getirilen bu ürünleri satamaz veya devredemez.

Yabancı bir şirketin sudanlı şirkete distribütörlük vermesi durumunda;

- Sudanlı şirkete distribütörlük verilmesine dair temsilcilik yazısı,
- Yabancı firmanın ürünleri ürettiğine dair onay,
- Şirketler arası sözleşme gerekmektedir.

Not : Sudan'da tescilli yabancı firmalar başka bir yabancı firmanın distribütörlüğünü alamazlar. Distribütörlük sadece yerli firmalar mahsustur.

Yatırım İzni Başvurusu

Yatırım izni başvuruları için öncelikle Sudan'da bir şirket tesisi veya yabancı bir şirketin Sudan'da şubesi kurulmalıdır.

Yatırım izni alabilmek için şirket kuruluşuna ilişkin belge, fizibilite etüdü, yatırım için gerekli ithalatı yapılacak ekipmanların, malların listesi ve diğer belgelerle birlikte Yatırım Bakanlığı'na başvurulur. Yatırım Bakanlığı faaliyet konusuna göre ilgili bakanlığa görüş sorar (örneğin restoran açılacak ise Turizm Bakanlığı'na). Daha sonra başvuru uygun görülür ise Yatırım Bakanlığınca şirket adına yatırım belgesi düzenlenir. Yatırım belgesinin ekinde muafiyet listesi yer alır; söz konusu firmaya proje için hangi teşviklerin sağlanacağı ve proje kapsamında hangi makine, teçhizat, hammadde vb. ne miktarlarda gümrüksüz olarak getirilebileceği belirtilir.

Sudan'da şirket kuruluşu ve yatırım izni başvurularının avukatlar kanalıyla yapılması zorunludur. Sudan'da iş veya yatırım yapmaya karar veren şirketlerimiz, arzu etmeleri halinde, Büyükelçiliğimiz Ticaret Maşavirliği'ne başvurarak bu prosedürleri etkin bir biçimde sonuçlandırabilecek avukatlara yönlendirilebilirler. Söz konusu avukatların telefon numaraları Ticaret Müşavirliği'nin internet

sayfasından (www.musaviriik.gov.tr) da saglanabilir.

Yatırım izinleri ve prosedürlerinin kolaylaştırılmasına ilişkin esaslar;

- Yatırımcı projenin teknik ve ekonomik fizibilitesini sunar.
- Yatırımcı proje için yatırım izni isteyen, öncelik ve kolaylık talep eden, tahmini bütçesini içeren bilgilere yer verilen başvuru formunu doldurarak Yatırım Bakanlığının yatırım hizmet birimine sunar.
- Yatırım Bakanlığı başvuruyu inceler, gerektiğinde ilgili teknik birimlere danışır.
- Belirli bir proje için geçici kabul, ilgili bakanlıktan edinildikten sonra, yatırımcı işini ya da şirketini sadece izin aldığı alanla sınırlı kalmak şartı ile kayıt ettirir. Bu işlem Yatırım Bakanlığının yetkili kıldığı merciden yapılmaktadır.
- İş ya da şirket adının kabulünden sonra Yatırım Bakanlığı izni verir.
- İzin işlemleri ve izin verilmesinin tamamlanmasından sonra, yatırımcı proje için gerekli tüm malzemeyi gümrükten muaf olarak ithal etme hakkı kazanır. Bu malzemenin ithal işlemi önceden beyan edilmiş olan "an itemized requisition list" olarak tanımlanan listeye uygun olmalıdır. Burada belirtilen işlemler "one-stop shop" uygulamasına uygun olarak yatırımcı bütün evraklarını tam olarak teslim ettiği takdirde yatırım iznini 72 saat içerisinde alabilmektedir.

Yatırımlara Sağlanan Teşvikler

1999 yılında yürürlüğe giren Yatırımları Teşvik Kanunu 2003 yılında yenilenmiştir. Söz konusu Kanun ülkedeki yatırım faaliyetlerinin esasını teşkil etmekte olup yerli yatırımcılarla yabancı yatırımcılar arasında herhangi bir ayırım gözetilmemektedir. Bu Kanun tarafından sağlanan bazı kolaylıklar şunlardır:

- Stratejik projeler için, ticari üretimin ya da projenin faaliyete geçmesinden itibaren, işletme kar vergilerinden on yıl süreyle muafiyet,
- Stratejik olmayan projeler için, ticari üretimin ya da projenin faaliyete geçmesinden itibaren, işletme kar vergilerinden 5 yıl süreyle muafiyet,
- Proje için gerekli makina, teçhizat ve hammadde vb.nin ithalatında gümrük muafiyeti,
- Devletin yatırımcıya projesini gerçekleştirmek üzere ucuz bedelle uzun süreli arsa tahsisi
- Az gelişmiş bölgelerde ihracata, kırsal gelişime, istihdam yaratmaya, teknik ve bilimsel gelişmeye, işletme karının ülkede yatırıma dönüştürülmesine yönelik doğrudan yatırımlarda özel imtiyazlar uygulanmaktadır.

Yine söz konusu Kanun hükümlerine göre yatırımcılar aşağıdaki haklara sahiptir:

- Proje ile ilgili kar, finansman maliyeti, kanuni dayanakları olan borç ödemeleri, transfer edilebilme hakkı,
- Proje için gerekli hammadde, malzeme ithalatı serbestisi,
- Projede çalışan yabancıların kendi tasarruf ve kazançlarını transfer edebilmeleri imkanı,
- Projede çalışan yabancıların seyahat özgürlüğü, ikamet hakkı ve yatırımcıların çalışanlarını kendi ülkelerinden getirme hakkı sağlanmıştır.

Kanun hükümlerine göre yatırımcının projesi devletleştirilmeyecek, proje fonlarına el konulmayacak ve proje tarafından kullanılan gayrimenkullere el konulmayacaktır. Zorunlu hallerde bedeli piyasa fiyatından ödenecektir.

🔄 Dış Ticaret

Genel Durum

Ülkenin 1999 yılında başlayan petrol ihracatı 2008 yılı sonlarına kadar sürekli artış göstermiştir. Sudan Merkez Bankası verilerine göre, 2009 yılı itibarıyla ülkenin 7,83 milyar dolar olan toplam ihracatının 7,13 milyar dolarlık kısmını petrol oluşturmaktadır. İhracatın çok büyük bir kısmının petrole dayalı olması Sudan ekonomisini petrol fiyatlarına oldukça hassas bir hale getirmiş bulunmaktadır.

Küresel kriz ve petrol fiyatlarında meydana gelen azalışlar 2009 yılında ülkenin ihracatını olumsuz etkilemiştir. Ancak küresel ekonomide 2010 ve 2011 yıllarında beklenen iyileşmelerin ve faaliyete girmesi beklenen yeni petrol rafinelerinin ihracata olumlu katkıları olacağı öngörülmektedir.

Ülkenin Dış Ticareti

Sudan'ın petrol dışı ihracatındaki önemli ürünler canlı hayvanlar, susam ve pamuktur. Ülkenin ihracatındaki artışların paralelinde ithalatında da artışlar meydana gelmiştir. İthalatındaki önemli ürünler ise; makineler ve ekipmanları, imalat malları, taşımacılık araçları, buğday ve buğday unudur.

Petrol ihracatı başlamadan önce Sudan'ın en fazla ihracat yaptığı ülkelerin başında Suudi Arabistan gelmekteydi. Bu ülkeye önemli miktarda canlı hayvan ihracatı gerçekleştirilmekteydi. Ancak petrol ihracatı ile birlikte Sudan'ın en önemli ihraç pazarlarını Çin ve Japonya oluşturmuştur. Diğer önemli ülkeler ise Endonezya ve Hindistan'dır.

Önceleri petrol ithal eden bir ülke olan Sudan, petrol ihracatçısı bir ülke konumuna gelmesiyle birlikte ithalat yaptığı ülkeler de farklılaşmıştır. 1990 yıllarda petrol ithal ettiği Libya en fazla ithalat yaptığı ülke konumundayken 2003 yılından itibaren en fazla ithalatı Çin'den gerçekleştirmeye başlamıştır. 2009 yılı itibarıyla ithalatındaki diğer önemli ülkeler: Mısır, Suudi Arabistan ve Hindistan'dır.

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009
İhracat	4.824	5.657	8.866	11.670	7.834
İthalat	6.757	8.074	8.450	9.229	8.528

Kaynak: Sudan Merkez Bankası 49th. Annual Report 2009

İhracatında Başlıca Ürünler

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTİP	Ürünler	2008	2009
2709	Petrol yağları (ham)	8.685.086	6.951.478
7108	Altın (işlenmemiş veya yarı işlenmiş)	0	1.278.505
0104	Canlı koyun ve keçiler	49.998	224.246
2710	Petrol yağları	248.609	200.295
1207	Yağlı tohumlar	171.593	153.781
1301	Tabii sakızlar, reçineler ve sakız reçineler	69.024	61.330
5201	Pamuk (karde edilmemiş veya penyelenmemiş)	58.332	40.234
8431	Makine aksam ve parçaları	9.314	21.631
0106	Canlı hayvanlar (diğer)	20.710	20.188
1212	Keçiboynuzu çekirdeği	19.064	18.025
1701	Kamış veya pancar şekeri	1.114	16.911
4105	Koyunların veya kuzuların dabalılanmış derileri	17.095	13.971
8802	Hava taşıtları (helikopter, uçak vb.)	0	9.697
8414	Hava veya vakum pompaları	14	8.989
0204	Koyun ve keçi etleri	0	8.606
7404	Bakır döküntü ve hurdaları	16.599	7.450
7204	Demirin, demirin veya çeliğin döküntü ve hurdaları	33.145	5.760
0102	Canlı sığırlar	776	5.185
2610	Crom cevheri ve zenginleştirilmiş krom	7.618	3.868
7308	Demir veya çelikten inşaat aksamı	0	2.898
1211	Eczacılıkta kullanılan bitkiler	3.389	2.684
4102	Koyun veya kuzuların ham derileri	514	1.804
4106	Diğer hayvanların dabalılanmış derileri	3.280	1.375
1703	Şeker ekstraksiyonundan veya rafinajından melaslar	4.151	1.301
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, manyetik ve optik okuyucular	0	1.272
4101	Sığırların ham derileri	2.098	1.173
7802	Kurşun döküntü ve hurdaları	977	1.172
1214	Bitkisel kökler, hayvan yemleri	746	1.099
4104	Sığır derileri	5.850	1.055
8517	Telefon cihazları	0	1.018
8710	Tanklar ve diğer zırlı hava taşıtları	0	913
	TOPLAM (diğerleri dahil)	9.500.949	9.079.520

Kaynak: ITC Trade Map

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTİP	Ürünler	2008	2009
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	281.817	532.666
8703	Binek otomobilleri	401.949	404.986
1001	Buğday	493.086	389.531
2710	Petrol yağları	8.013	314.214
7216	Demir veya alaşımsız çelikten profiller	21.673	201.879
3003	Tedavide veya korunmada kullanılan ilaçlar	132.191	163.549
8431	Makine parçaları	100.731	145.129
7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	67.037	137.519
2002	Domates salçası	2.771	125.861
9406	Prefabrik yapılar	122.967	125.564
0402	Süt ve krema	48.960	121.684
8517	Telefon cihazları	101.000	117.996
6210	Hazır giyim eşyaları	106.366	116.659
8502	Elektrik enerjisi üretim grupları ve rotatif elektrik konvertörleri	112.911	115.425
7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri	70.722	106.030
7326	Demir veya çelikten diğer eşyalar	3.367	105.892
8307	Adi metallerden eğilip bükülebilen borular	9.330	104.355
8708	Motorlu taşıtların yedek parça ve aksesuarları	47.856	101.713
2523	Portland çimentosu, şaplı çimento vb.	121.152	100.520
3901	Etilen polimerleri	10.744	97.941
3004	Tedavi ve korumada kullanılan ilaçlar	64.666	97.370
3808	Böcek ve bitki ilaçları	5.845	91.360
5513	Sentetik devamsız liflerden dokunmuş mensucat	58.249	87.482
8402	Buhar kazanları	16.653	84.817
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	39.151	82.375
1905	Bisküvi, gofret, kek vb. mamuller	63.622	80.667
8905	Fener gemileri, yangın söndürme gemileri, yüzer vinçler	123	78.829
1701	Kamış veya pancar şekeri	407.499	78.663
8702	Toplu taşıma araçları	121.687	77.195
4407	Uzunlamasına testere ile biçilmiş, yontulmuş vb ağaçlar	18.245	67.034
2106	Gıda maddeleri (başka bir yerde belirtilmeyen)	28.594	62.172
9018	Electro teşhiz cihazları	36.959	61.885
6405	Ayakkabılar (diğer)	51.756	60.458
8544	İzole edilmiş kablolar / teller	54.048	59.763
3923	Plastiklerden eşya taşınmasına, ambalajlanmasına mahsus mlz.	35.938	59.581
8413	Sıvılar için pompalar	39.252	57.872
3822	Laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan reaktifler	5.211	54.368
8529	Radyo, TV ve monitörlü cihazların aksam ve parçaları	79.697	54.230
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler	180.447	53.125
6305	Ambalaj için torba ve çuvalar	5.862	52.339
TOPLAM (diğerleri dahil)		16.416.726	8.589.877

Kaynak: ITC Trade Map

Dış Ticaretin Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı

İhracatın Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı (%)

	2006	2007	2008	2009
--	------	------	------	------

Petrol	89,9	94,9	89,2	91,0
Susam	3,0	1,0	1,4	1,8
Canlı Hayvanlar	2,2	0,9	0,6	2,3
Pamuk	1,5	0,8	0,5	0,6

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Risk Service, Sudan, January 2011

İthalatın Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı (%)

	2006	2007	2008	2009
Makine ve ekipmanları	34,8	37,8	33,3	26,9
İmalat malları	20,3	23,0	21,1	25,7
Ulaşım ekipmanları	18,5	17,3	12,1	12,3
Buğday ve buğday unu	4,2	4,3	7,8	7,2

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Risk Service, Sudan, January 2011

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti (2009)

İhracatında Önemli Ülkeler	Payı (%)	İthalatında Önemli Ülkeler	Payı (%)
Çin	60,3	Çin	22,1
Japonya	14,0	Mısır	7,3
Endonezya	8,6	Suudi Arabistan	6,9
Hindistan	4,9	Hindistan	5,8

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Risk Service, Sudan, January 2011

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

İthalat Rejimi

İthalata ilişkin kayıt şartları ithalatçıların ithalat işlemlerini engellememektedir. İthalatçı, Dış Ticaret Bakanlığı ve Ticaret Odası'na kayıt yaptırmak zorundadır. Ayrıca faaliyet gösterdiği eyalet yönetiminden ithalat izni alması gerekmektedir. Bu izinle birlikte ithalatçı, ithalat yapma ve ithal edilen ürünleri Sudan'da dağıtma hakkını elde etmektedir. İthalat izni almak isteyen firma ve kişiler için gerekli formaliteler şunlardır:

1. Yerel makamlardan kişiler için alınan ticaret izni veya firmalar için firma sertifikası
2. Ticaret odasına kayıt
3. Vergi beyannamesi sertifikası
4. Zekat beyannamesi sertifikası
5. Sertifikalı bir muhasebeciden alınan ithalat ya da ihracata tahsis edilmiş sermaye beyannamesi

Yabancı ortaklı firmalar yukarıdaki şartları yerine getirmenin yanında Dış Ticaret Bakanlığı'ndan izin de almalıdırlar.

Ticaret Odası'na kayıt için, başvuru sahibinin faaliyetini sürdürdüğü yerel otoriteden onaylı ticaret iznini beyan etmesi gerekir. Anılan başvuru formu ve temel esasları içeren bilgi Sudan Ticaret Odaları Birliği'nden elde edilebilir. Sudan Ticaret Odaları Birliği'nin elektronik ağına www.sudanchamber.org adresinden ulaşılabilir.

İthalatçının ticaret izni alabilmesi için, bir gayrimenkul sahibi ya da bir iş yeri kira kontratı olması gerekmektedir. Özel kişilerin "firma sertifikası" sahibi olmaları gerekmez. "Firma sertifikası" sadece kayıtlı ithalatçı firmalar için gerekmektedir.

Yabancı firma ve özel kişiler de Ticaret Odası ve Dış Ticaret Bakanlığı'na kayıt yaptırmak zorundadır. Ek olarak kişiler ve ortaklıklar, yerel "Ticaret Sertifikası" almalıdır. Bu kuraldan sınırlı sorumlu şirketler muaf tutulmaktadır.

Kayıt işleminin tamamlanması için firmaların edinmesi gereken diğer evraklar şunlardır:

1. Vergi beyannamesi sertifikası
2. Zekat beyannamesi sertifikası
3. Sertifikalı bir muhasebeciden alınan ithalat ya da ihracata tahsis edilmiş sermaye beyannamesi.

Sudanlı olmayan bir iş adamı ticari amaçlı ithalat yapmak istiyorsa Sudanlı bir iş adamıyla sınırlı

sorumlu şirket kurması gerekmektedir. Sınırlı sorumlu şirketler ticari ithalat faaliyetleri için özel bir sermaye şartı yoktur. Ticari faaliyetlerde yabancı şirketin hisse payı % 49'dur. Yatırım projelerinde hisse limiti yoktur.

Sudan'da ithal ürünlerin dağıtımı için yerel otoriteden ticaret izni alınması gerekir. Limited şirketlerin Ticari Siciline kaydolması zorunludur. Sudan'daki bütün dağıtımçıların Ticaret Odası'na da kaydolması gerekmektedir.

Dağıtım Hakkı

Dağıtım hakkı için yerel Konsey'den izin almak zorunludur. Bu hakka sahip olmak için:

1. Gayrimenkul sahibi ya da bir iş yeri kira kontratına sahip olmak,
2. İş yapabilecek uygun bir yerin olması gerekir.

Kayıt işlemleri yerli yabancı herkes için eşittir. Kayıtta alınan ücret kayıt işlemlerinin masraflarını karşılamak içindir. İthal ve ihraç edilecek mal gruplarının sayısı bu ücretin değerini belirlemektedir.

İthalatta Fiyat Kontrolü

Sudanlı yetkiler ithalatta fiyat kontrolü uygulamasının bulunmadığını ifade etmekle birlikte, ithalatta tüm ürünlerde referans fiyat uygulaması bulunmaktadır. Gümrük vergileri bu referans fiyatlar üzerinden saptanmaktadır. Bu durum aynı zamanda Sudan'ın uyguladığı en ciddi tarife dışı engel kabul edilmektedir.

İthali Yasak Mallar Listesi

GTİP no Ürün adı
22030000 malttan mamul bira
22041000 köpüklü şarap
22042100 şarap 2lt'den az
22042900 diğer
22043000 diğer üzüm sırası
22051000 vermut diğer taze üzüm şarapları
22059000 diğer
22060000 diğer fermente içecekler
22071000 etil alkol % 80 hacim
22072000 etil alkol ve diğer uçucular
22082000 üzüm şarabının damıtılmasından elde edilen diğer alkollüler
22083000 viskiler
22084000 rom ve tafia
22085000 cin
21069040 potasyum bromid içeren ekmek mayası
22086000 votka
22087000 likör ve benzerleri
22089000 diğerleri
95044000 oyun kağıtları
01039200 domuz
02031100 taze ve donmuş domuz eti
02031900 domuz eti
13021100 narkotik ilaçlar
13021900 esrar
13019000 haşhaş

Tarifeler ve Diğer Vergiler

Sudan 6 rakamlı uluslararası tarifeye ek olarak 2 rakamlı ulusal, toplam sekiz rakamlı harmonize kod uygulamaktadır.

Tarife Muafiyeti Uygulanan Maddeler

1. Seyahat edenin bavul ve kişisel eşyaları
2. Ülkeye giriş tarihinden itibaren 6 ay içinde çıkarmak şartı ile, gümrük vergisi gerektiren, ticari amaçlı numuneler
3. Gümrük sınırları dışında kullanılan araçlar, uluslararası uçuşlarda kullanılan hava taşıtlarının yedek parçaları, uluslararası uçuşlarda kullanılmak üzere hava alanı yer hizmetlerine ilişkin ekipmanlar
4. Yabancı ülkede konsinye olan Sudan'dan transit geçen ürünler
5. Sudan'a yerleşmek üzere gelen ve kişisel amaçla kullanılacak olan eşya
6. Reklam amaçlı ithal edilen malzemeler % 30 oranına kadar gümrük indiriminden yararlanabilir
7. Sanat, edebiyet, bilim, spor ödülleri
8. Sudan devletinin izin verdiği diğer maddeler

Bu tarife muafiyetleri MFN bazında uygulanmaktadır.

Maddelere Özgü İthalat İzinleri

Tekstil sektöründe kullanılmış giysiler, ilaçlar, böcek öldürücüler ve pestisid teknik standartlar açısından izin gerektirmektedir.

Menşe Şahadetnamesi

Sudan'da bazı malların menşin belgelenmesi için gerekli olan belgeler, bu malların ihracatı, ihracat Konsolosluğunca belgelenecektir. Belgeleme ücreti 50 ABD dolarıdır.

Sudan'ın Verdiği Tarife Preferansları

Sudan'ın tarife preferansları

- COMESA (Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri Ortak Pazarı) üyesi ülkeler için gümrük muafiyeti
- Diğer ülkeler için ise karşılıklı indirim şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Gümrük Vergileri

Sudan'da gümrük vergileri devlet gelirleri içinde önemli bir yere sahiptir. Çok az yerli üretimin söz konusu olduğu ürünlerde dahi sektörü korumak amacıyla oldukça yüksek vergiler uygulanmaktadır. Gümrük vergilerinin hesaplanmasında, uygulanan referans fiyatları önem taşımaktadır. Farklı ülkelere farklı referans fiyatlarının uygulanması da söz konusu olabilmektedir. Bu durum gümrük vergilerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Tarifelerle ilgili olarak mevcut mevzuata uymayan uygulamalarla da karşılaşabilmektedir.

Gümrük vergilerine ilişkin bilgilere Sudan Gümrükler Genel Müsteşarlığı'nın internet sitesinden (www.customs.gov.sd) ulaşılabilir.

Diğer Vergiler

Federal tüketim vergileri, şeker, çimento, sigara, boya, meşrubat, petrol ürünleri gibi federal kabul edilen sanayi kollarına uygulanmaktadır. 2000 yılından bu yana uygulanmakta olan KDV ile birlikte sanayi ürünleri üzerindeki tüketim vergisi kaldırılmıştır.

Eyaletler kendileri Anayasa'nın 13. Maddesine göre, müstakilen vergi koyabilmektedir. Ancak Maliye Bakanlığı eyaletlerin koyduğu vergilerin kaldırılması ve konulması üzerinde söz sahibidir. Sadece federal otorite teşvik amaçlı uygulama yetkisine sahiptir.

İthal edilen mallar üzerinde yerel ve eyaletlere özgü vergi yoktur. Yerel satış vergisi kaldırılmış, onun yerini KDV almıştır.

Zekat

Zekat sadece müslümanlardan alınan ve fakirler için harcanması öngörülen dini bir vergidir. Sabit sermaye ve arazi bu uygulamadan muaftır. Yıllık zekat oranları aşağıdaki gibidir:

1. İşletme sermayesinin % 2,5'i
2. Altın ve gümüş dahil mali varlıkların % 2,5'i
3. Sulanan araziden elde edilen mahsulün % 5'i
4. Belli sayıda büyük ve küçük baş hayvan
5. Diğer gelirlerin % 2,5'i

Müslüman olmayanlar zekat ödemek zorunda değildir. Ancak Sudan'da yaşayan yabancı bir müslümanın da zekat ödemesi gerekir. Müslümanlar ayrıca gelir vergisi de ödemektedir.

Ek Vergi

Harmonize sistem bazında 44 maddeye ithalatta CIF değer ve iç ticarete fabrika çıkış fiyatı üzerinden % 10 ila % 210 arasında ek vergi uygulanmaktadır.

Ek vergi daha ziyade KDV ile yer değiştiren tüketim vergisini baz almaktadır. Ek vergi sınırlı sayıda ithal ürüne yerli üretimi korumak amacı ile uygulanmaktadır.

Liman Vergisi

Altyapı güvenlik ve diğer hizmetlerin gerçekleştirilmesi amacı ile uygulanmaktadır. Yüklenen ya da boşaltılan mallar üzerinden ad valorem bazda uygulanmakta ve liman ve sivil havacılık otoriteleri tarafından tahsil edilmektedir. Bu vergi türü;

İthalatta % 2 CIF

İhracatta % 0,5 FOB

Sivil havacılıkta % 1,2 oranında uygulanmaktadır.

Yerel Vergilerin İthalata Uygulanması

Yerli ürünlere KDV ve tüketim vergisi uygulanmaktadır. Tüketim vergisi sadece şeker, çimento, boyalar, montaj binek otomobilleri, 2 tondan az yük taşıyan kamyonlar, sigaralar, doğal ve suni meyve suları ve maden suyuna uygulanmaktadır. KDV ise satışa konu her tür mala uygulanmaktadır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Sudan Standartlar ve Metroloji Kurumu (SSMO) giriş limanında bütün ürünleri incelemektedir. Bu incelemenin amacı ürünün belirli standartlara uyup uymadığının tespit edilmesidir. Sudan uluslararası alandaki bütün sanitari ve pitosanitary standartları tanımaktadır. İthalatın tamamı bu standartlara tabi bulunmaktadır. Buna ilişkin tetkik ve kalite analizleri yetkili merciler tarafından yapılmaktadır. Giriş noktalarında yetkili birimler sistematik kontrollerini yapmaktadır.

Sertifika verifikasyonu laboratuvar analizleri ile ürünlerin güvenlik garantisi sağlanmakta ve uygunluk belgesi verilmektedir. Sudan standartları şu anda ISO ile uyumlu değildir. Bu konudaki uyum çalışmaları devam etmektedir.

Ayrıca Sudan CODEX Alimentarius Komisyonu üyesi ve SSMO bünyesinde CODEX Milli Komisyonu na sahiptir. Ayrıca Uluslararası Bitki Koruma Konvansiyonu üyesidir.

► Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

2009 yılında Türkiye'nin Sudan'a ihracatı % 4,5 artış göstermiş, 2010 yılında ise % 8'lik azalma meydana gelmiştir. İhraç edilen ürünlerin başında mercimek gelmektedir. Bu ürünü canlı mayalar ve buğday unu izlemiş, bu üç ürün toplam ihracatın % 28'ini oluşturmuştur.

Türkiye-Sudan Dış Ticaret Değerleri (1 000 Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2000	37.662	4.633	33.029	42.296
2001	54.577	1.392	53.185	55.968
2002	59.302	12.405	46.897	71.707
2003	63.791	7.144	56.647	70.935
2004	88.442	12.079	76.363	100.521
2005	145.232	7.955	137.277	153.187
2006	216.967	7.623	209.344	224.589
2007	179.697	8.400	171.297	188.097
2008	234.223	9.208	225.015	243.430
2009	247.594	7.262	240.332	254.856
2010	227.615	5.215	222.400	232.830

Kaynak: TÜİK

Türkiye'den Sudan'a ihracatı artırmanın önündeki en büyük engel gümrük vergisi oranlarının yüksek olmasıdır. Türk girişimcilerinin, Türkiye'den ihraç etmek yerine bizzat Sudan'da yatırım yaparak bu ülkede üretmeye başladıkları görülmektedir. Türk firmaları müteahhitlik, dekorasyon, mobilya, su sondajları, çelik kapı, pencere, prefabrik yapı elemanları, PVC, çimento ve demir gibi inşaat malzemeleri üretiminde faaliyet göstermektedir.

Türkiye'nin Sudan'a İhracatında Başlıca Ürünler (Dolar)

GTİP	Ürünler	2008	2009	2010
0713	Kuru baklagiller	5.454	15.334	34.989
2102	Mayalar	12.358	17.774	16.689
1101	Buğday unu	34.046	20.973	11.743
8474	Toprak, taş, metal cevheri vb. ayıklama, eleme vb. için makineler	2.727	1.967	6.109
7207	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamuller	3.166	7.855	5.915
8448	Yardımcı tekstil makine, cihazları ve aksam-parçalar	0	1.734	5.794
2002	Domates salçası	7.574	11.768	5.613
9406	Prefabrik yapılar	3.048	1.921	5.203
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	2.926	3.208	5.123
3507	Enzimler, müstahzar enzimler	3.149	2.824	4.968
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	4.173	3.566	4.704
8438	Yiyecek/içecek sanayinde kullanılan makine ve cihazlar	3.173	4.795	4.574
7216	Demir/alaşimsız çelikten profil	260	2.891	4.262
8432	Tarla, bahçe tarımında, ormancılıkta kullanılan makine, cihazlar	9.422	4.078	4.122
8445	Lifleri hazırlayan, iplik üreten-hazırlayan makineler	9	12.119	3.883
7311	Demir/çelikten sıkıştırılmış/sıvılaştırılmış gaz için kaplar	4.711	5.500	3.538
1001	Buğday	2.871	0	3.185
9028	Gaz, sıvı ve elektrik sayaçları	27	1	2.838
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	1.824	3.084	2.707
8705	Özel amaçlı motorlu taşıtlar	133	1.433	2.646

4019 Kağıt/karton vb. esaslı kuma, kuma, torba vb. eşya	2.250	1.070	2.455
7308 Demir/çelikten inşaat ve aksamı	13.126	11.696	2.309
7209 Demir/çelik yassı mamul, soğuk haddelenmiş kaplanmış	437	25	2.145
7214 Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	20.229	8.079	2.075
8413 Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	950	1.381	1.986
7610 Alüminyum inşaat ve aksamı	1.724	720	1.923
1006 Piring	0	0	1.915
3905 Vinil asetat/diğer vinil esterlerinin polimerleri (ilk şekillerde)	2.301	1.598	1.669
7321 Semir-çelik ocak, ızgara, ocak, mangal vb. ev eşyası	2.490	2.809	1.472
8424 Sıvı, tozları püskürtmeye, dağıtmaya mahsus mekanik cihazlar	1.424	821	1.352
8516 Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	760	866	1.249
9405 Diğer aydınlatma cihazları, lambalar, ışıklı tabela, plaka vb.	542	357	1.241
8422 Yıkama, temizleme, kurutma, doldurma vb. işler için makineler	399	592	1.227
3906 Akrilik polimerleri (ilk şekilde)	303	598	1.227
8433 Hasat, harman, biçme; ürünleri ayırma, temizleme makine, cihazları	1.525	1.095	1.180
8504 Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	2.276	777	1.136
8544 İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber	2.482	832	1.136
6201 Erkek/erkek çocuk için dış giyim	34	295	1.129
3923 Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	1.117	1.463	1.099
6403 Ayakkabı; yüzü deri, tabanı kauçuk, plastik, tabii, suni vb kösele	571	81	1.088
TOPLAM (diğerleri dahil)	234.223	247.594	227.615

Kaynak: TÜİK

2010 yılında Türkiye'nin Sudan'dan olan ithalatı % 28 oranında azalarak 5,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatın oldukça sınırlı sayıda ürünü kapsadığı ve neredeyse tamamının tarım ürünlerinden kaynaklandığı görülmektedir. İthalatın % 51'ini susam tohumu oluşturmakta, bu ürünün hayvan derileri izlemektedir.

Türkiye'nin Sudan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Dolar)

GTİP Ürünler	2008	2009	2010
1207 Diğer yağlı tohumlar ve meyveler, susam	1.923	1.986	2.636
4105 Koyun ve kuzuların dabaklanmış derileri	350	366	824
4104 Sığır ve at cinsi hayvanların dabaklanmış derileri	2.031	226	684
4703 Sodalı ve sülfatlı odun hamuru	0	0	370
4103 Diğer ham deriler	298	344	272
1301 Lak; tabii sakızlar, reçineler ve sakız reçineler ve yağ reçineler	39	134	156
8448 Yardımcı tekstil makine, cihazları ve aksam-parçalar	0	0	96
1806 Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	0	89	66
4101 Sığır ve at cinsi hayvanların derileri-ham	106	0	43
8536 Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	0	1	18
1211 Bitki ve bitki kısımları (parfümeride, eczacılıkta vs. kullanılan)	36	61	16
8432 Tarla, bahçe tarımında, ormancılıkta kullanılan makine, vb.	0	6	10
4403 Yuvarlak ağaçlar	0	7	7
2517 Çakıl taşı, kırılmış/ezilmiş taş, çakmak ve yassı iri çakıl vs.	0	2	5
8419 Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar	0	0	3
8708 Kara taşıtları için aksam, parçaları	15	4	3
7304 Demir/çelikten (dökme hariç)dikişsiz tüp, boru, içi boş profil	0	0	2
4901 Kitap, broşür, risale vb. matbua	0	0	1
2610 Krom cevherleri ve konsantreleri	0	0	1
8543 Kendine has fonksiyonlu elektrikli makine ve cihazlar	0	0	1

3921 Plastikten diğer levhalar, yaprak, pekkü, varak ve lamalar	0	0	1
8409 İçten yanmalı, pistonlu motorların aksam-parçaları	0	0	0
4911 Basılı diğer yayınlar, resimler, fotoğraflar	0	0	0
6911 Porselen ve çiniden sofrta, mutfak ve tuvalet eşyası	0	0	0
1404 Tarifenin başka yerinde yer almayan bitkisel ürünler	0	0	0
1703 Şeker ekstraksiyonundan/rafinajından elde edilen melaslar	3.983	3.862	0
1905 Ekmek, pasta, kek, bisküvi vs.	0	1	0
3925 Plastikten inşaat malzemesi	0	7	0
4102 Koyun ve kuzuların ham derileri	276	0	0
4106 Diğer hayvanların dabalıanmış derileri	115	58	0
TOPLAM (diğerleri dahil)	9.208	7.262	5.215

Kaynak: TÜİK

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

Sudan ile bir serbest ticaret alanı oluşturmaya yönelik olarak, en son 7-9 Nisan 2009 tarihlerinde Hartum'da gerçekleştirilen Türkiye-Sudan 11. Dönem KEK toplantısında, iki ülke arasında Tercihli Ticaret Anlaşması müzakerelerinin 2009 yılının ikinci yarısında tamamlanmasını müteakip STA müzakerelerine başlanılması hususunda mutabık kalınmıştır.

İki Ülke Arasındaki Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma adı	İmza tarihi	İmza yeri	Resmi Gazete Tarih ve Sayısı
Ticaret Anlaşması	05.07.1980	Ankara	13.11.1980/17159
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	02.08.1982	Ankara	23.09.1982/17821
Kültür Anlaşması	02.08.1982	Ankara	07.04.1987/19424
Teknik İşbirliği Anlaşması	11.10.1989	Hartum	24.02.1990/20443
İkili Hava Ulaştırması Anlaşması	12.08.1998	Ankara	-
TSE ile Sudan Standartlar ve Metroloji Teşkilatı (SSMO) Arasında Tek. İşbirliği Mutabakat Zaptı	07.11.1998		
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	19.12.1999	Hartum	-
Tarım Alanında Teknik, Bilimsel Ekonomik İşbirliği Protokolü	19.12.1999	Hartum	24.08.2000/24150
Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması	19.12.1999	Hartum	10.09.2000/24166
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	26.08.2001	İzmir	17.09.2003/25232
MTA ile Sudan Jeoloji Araştırma Kurumu (GRAS) Arasında İşbirliği Protokolü	09.01.2002	Ankara	
Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Protokol	11.12.2003	Hartum	05.01.2004/6707
IX. Dönem KEK Toplantısı Protokolü	16.12.2004	Hartum	09.03.2005/25750
Denizcilik Anlaşması	16.12.2004	Hartum	
X. Dönem KEK Toplantısı Protokolü	14.03.2007	Ankara	04.07.2007/26572
Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Protokol	28.03.2007	Ankara	
Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması	14.03.2007	Ankara	14.04.2009/27200
Denizcilik Anlaşması	16.12.2004	Hartum	14.04.2009/27200
Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Protokol	28.03.2007	Ankara	14.04.2009/27200
XI. Dönem KEK Toplantısı Protokolü	10.04.2009	Hartum	-

Kaynak: T.C Harum Ticaret Müşavirliği

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

Muhabir Bankacılık İlişkilerinin Geliştirilmesi ve Türk-Sudan Bankasının Kurulması

Türkiye Halk Bankası ile Omdurman National Bank ve Sudanese French Bank arasında imzalanan muhabirlik anlaşması dışında Türkiye'deki bankalarla Sudan'daki bankalar arasında muhabirlik anlaşması bulunmaması nedeniyle akreditif işlemleri ya da para taransferi konularının dikkate alınması şart olmalıdır. Akreditif işlemleri, Türkiye'deki bankaların Halk Bankası dışında, Sudan'daki bankalar ile

muhabirlik anlaşması bulunmaması nedeniyle, ya sadece her iki ülkede de şubesi bulunan ve 2 milyon dolarlık gibi düşük bir limite sahip "Al Baraka" Bankası kanalıyla ya da BAE'deki bankalar aracılığı ile dolaylı olarak yürütülebilmektedir. Diğer taraftan, Bank Asya Asya Katılım Bankası A.Ş. , Omdurman National Bank, Bank of Khartoum, Agricultural Bank ve Sudanese French Bank üzerinden gelecek vadesi 1 yıla kadar olan akreditiflere belirli limitler dahilinde teyit ekleyebilecektir. Ayrıca, banka yetkililerinin Sudan'da ziyaret etmiş olduğu diğer bankalar ile ilgili değerlendirme süreci devam etmekte olduğu öğrenilmiştir.

Bu bağlamda, Türkiye ile Sudan arasındaki muhabir bankacılık ilişkilerinin geliştirilmesini teminen 11. Dönem KEK Toplantısı için resmi heyetle birlikte gelen T.C. Ziraat Bankası ve Halk Bankası yetkilileri ile Sudan bankaları yetkilileri arasında görüşmeler yapılmıştır. Sonuç olarak, hem bu konunun hem de Türkiye ile Sudan arasındaki ticaretin daha da geliştirilmesinin önündeki en önemli engellerden biri olan finansman konusunun çözümüne yardımcı olmak ve iki ülke arasındaki bankacılık işlemlerinin daha kolay, kısa sürede ve az maliyetle gerçekleşmesini temin etmek üzere Türk-Sudan Bankasının kurulması için girişimlere başlanması uygun olacaktır.

Gümrüklerde Uygulanan Referans Fiyatlar

Türkiye'den ithal edilen malların fiyatlarının Çin ve diğer ülkelerden ithal edilen malların fiyatlarına oranla daha yüksek olması, Türkiye'den Sudan'a yapılan ihracatın önündeki en büyük engeldir. Sudan'a değişik ülkelerden yapılan ithalatta, gümrük vergisi oranları aynı olmasına rağmen ödenecek gümrük yükü hesaplanırken uygulanan referans fiyatlar değişik ülkelere göre farklılık arz etmektedir. Türkiye, bir Avrupa ülkesi olması nedeniyle yüksek referans fiyatlara tabi olmakta ve Sudan'a ithalatta ülkemiz aleyhine haksız rekabet durumu doğmaktadır. Sudan'a ülkemizden yapılan ithalatta daha düşük referans fiyatların uygulanması konusu (en azından Çin ile aynı referans fiyatların uygulanması) Sudan yetkilileri nezdinde her vesile ile gündeme getirilmesine rağmen, henüz çözüme yönelik köklü bir adım atılmaması manidar olarak değerlendirilmektedir. İleride Sudan ile imzalanacak olan Serbest Ticaret Anlaşmasının (STA) bu ve benzer sorunlara radikal ve köklü bir çözüm getireceği düşünülmektedir.

Yatırım Muafiyetlerinin Maliye Bakanlığı ve Gümrük İdaresi Tarafından Uygulanmaması

Türk firmaları tarafından Yatırım Bakanlığı'ndan alınan yatırım muafiyetlerinin Maliye Bakanlığı ve Gümrük İdaresi tarafından kabul görmemesi ve etkinlikle uygulanmaması firmalarımızı zor durumda bırakmaktadır. Bir başka deyişle, yatırım öncesi firmalara yazılı olarak taahhüt edilen muafiyetlerin yatırımlar gerçekleştirildikten sonra uygulanmaması, hem hukuken hem iş ahlakı açısından uygun değildir. Bu sorun, Sudan'ın izlemeye çalıştığı yeni yatırım politikası ile uyumlu olmayıp, Sudan resmi kurumları arasında yaşanan koordinasyonsuzluğun ve keyfiliğin bir sonucudur. Sonuç olarak, sorunların çözülmemesi halinde özellikle yatırımcı Türk firmaları ile müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren firmalarımız olumsuz etkilenecektir.

Türkiye'den Getirilen Personele Oturma ve Çalışma İzni Alınmasında Yaşanan Sorunlar

Sudan'da iş yapan Türk firmalarının ortak sorunlarından biri de, Türkiye'den getirilen vasıflı işçi ve teknik elemanlarının çalışma ve oturma izinleri için ödenen harçların çok yüksek olması ve her başvuruda sabit olmayan oranlarda vergi ve harç talep edilmesidir. Bu durum Sudan'da faaliyette olan firmalarımızı ciddi sıkıntılara sokmaktadır. Bu husus, 6-10 Nisan 2009 tarihlerinde Hartum'da gerçekleştirilen Türkiye-Sudan KEK XI. Dönem Toplantısı esnasında her düzeyde gündeme getirilerek, bu harçların azaltılmaması ve Türkiye'den işçi getirilmesine ilişkin bürokrasinin bir düzene sokulmaması halinde mevcut yatırım sahibi firmaların ciddi sıkıntı yaşayacağı ve firmalarımızın Sudan pazarına olan ilgisinin azalacağı dile getirilmiştir.

Diğer taraftan, Sudan'da çalışan vasıfsız bir Türk işçisinin maliyeti 1500-2000 ABD Dolarını bulmaktadır. Halbuki, Sudanlı bir vasıfsız işçinin maliyeti 150-200 ABD Doları civarındadır. Dolayısıyla, Sudanlı bir işçinin istihdam edilmesi daha az maliyetli olmasına rağmen, firmalarımız çalıştırdıkları Sudanlı işçilerden verim alamadıkları veya kalifiye Sudanlı işçi bulamadıkları için bu maliyetlere katlanarak Türk işçi istihdam etmeyi tercih etmektedirler. Bu itibarla, Türk işçi istihdam edilmesi hususunun zorunluluktan kaynaklandığını, mezkur KEK Toplantısında Sudan tarafına aktarılmıştır.

Sonuç olarak, yukarıda dile getirilen sorunlarla Sudan'da faaliyet gösteren firmalarımızın bir çoğu karşılaşmaktadır. Sudan ile ülkemiz arasında var olan ve her geçen gün kuvvetlenerek devam eden ticari ve ekonomik ilişkilerin zayıflatılmamasını teminen, bu sorunların çözümü konusunda bir orta yol bulunması gerektiği öngörülmektedir. Zira, Sudan'a yatırım yapmak isteyen Türk firmalarımız, bu ülkede yatırımı olan Türk firmalarının yaşadıkları tecrübelerden hareketle yatırım kararlarını şekillendirmekte olup sorunların çözülmemesi halinde özellikle müteahhitlik sektörünün bu durumdan olumsuz etkileneceği aşikardır.

Düzenli Gemi Seferlerinin Olmaması

Sudan ile Türkiye arasındaki mal taşımacılığı deniz yolu ile yapılmaktadır. Ancak, Sudan ve Körfez Ülkelerine direkt ve düzenli gemi seferlerinin olmaması ihracatımızı zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan, gemi taşımacılığında navlun ücretlerimizin yüksek olduğu gözlenmektedir. Örneğin, Port-Sudan'a getirilen bir konteyner malın navlun ücreti hacme ve ağırlığa bağlı olarak 2.800-3.300 ABD Doları arasında değişmekte iken Çin'den aynı limana bir konteyner mal 1.200 ABD Doları bedel ile getirilebilmektedir. Dolayısıyla, bu durum ülkemiz ürünlerinin Sudan pazarındaki rekabet gücünü son derece azaltmaktadır.

Suudi Arabistan'ın kara sınırı olmayan komşu ülkelere taşıma yapmak isteyen araç sürücülerine transit vize vermemesi, ülkemizden Sudan'a karayolu taşımalarının etkin olarak yapılamamasına yol açmaktadır. Bu durum Sudan'a taşımacılık yapan firmalarımızı deniz yolu ulaşımını kullanmaya sevk etmektedir. Türkiye'den Sudan'a doğrudan sefer ve düzenli hat olmadığından Yunanistan, İtalya ve Mısır'da birkaç limana uğrayan gemiler Türkiye'den Port Sudan'a 25 gün gibi sürelerde ulaşabilmekte ve navlun ücreti yüksek olmaktadır.

Port Sudan Limanının yetersizliği nedeniyle mal indirme işlemleri malın cinsine ve ambalaj durumuna göre (konteyner yada dökme) birkaç gün ile 1-2 hafta sürebilmektedir. Eşyaların depolarda bekleme sürelerinin uzaması büyük miktarlarda demoraj ücretlerinin ödenmesini durumunu beraberinde getirebilmektedir.

Port Sudan Limanındaki indirme işlemlerinin uzun sürmesinin yanında gümrük işlemleri de uzun süreler almaktadır. Port Sudan – Hartum arası 1200 km olup eşyanın nakliyesi 3 gün sürmektedir. Özellikle gıda maddesi ihracatı söz konusu olduğunda, ürünün günlerce liman, gümrük ve nakliye sırasında yüksek sıcaklığa maruz kalabileceği ve beklenmedik masraflara maruz kalılabileceği hususu önem arz etmektedir.

İki Ülke Arasındaki Müteahhitlik İlişkileri

Petrol ihracatının başlamasıyla birlikte, Sudan Hükümetince son derece zayıf olan altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Ülkede başta, yol, köprü, konut, baraj, elektrik enerjisi projeleri olmak üzere fizibilitesi tamamlanmış ancak finansmanı olmadığı için hayata geçirilememiş toplam tutarı 50-100 milyar dolar arasında değişen 1.000’i aşkın proje bulunmaktadır. Ülke ekonomisinin karşılaştığı ambargo süresinde Çin Halk Cumhuriyeti’nin ve kısmen de Malezya’nın Sudan’da öncelikle petrol alanında yatırıma gitmesi ve bir çok sektörde tedarikçi ülke durumunda olmaları ve Sudan ekonomisinin söz konusu dönemde pazarlık payının zayıf olması neticesinde bu ülkeler (özellikle Çin) Sudan ekonomisinin birçok sektöründe kayda değer mesafeler kat etmişlerdir. Bunun yanı sıra, Mısır, komşu ülke olması, geçmişten kaynaklanan ticari ilişkiler, COMESA (Güney ve Doğu Afrika Ortak Pazarı) üyeliği gibi avantajları nedeniyle Sudan’ın uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerinde önemli paya sahip ülkelerden başta gelenlerdendir. Ancak, son dönemlerde ülke ekonomisine diğer ülke firmalarınca girişlerin başlaması ile mevcut durum söz konusu ülkelerin pazar paylarında gerilemeyi beraberinde getirmesi beklenmektedir.

Sudan ile ticari ve ekonomik ilişkilerimiz her geçen gün gelişmektedir. Ayrıca firmalarımız tarafından Sudan pazarına gösterilen ilginin devam etmesi nedeniyle Sudan ile dış ticaretimiz ve Sudan’daki Türk yatırımlarının da giderek artan bir ivme ile devam edeceği beklenilmektedir.

Bilindiği gibi, Sudan yeni gelişmekte olan bir ülkedir ve tüm sektörlerde, iş imkanları ile yatırım potansiyeli oldukça yüksektir. İş imkanlarının yüksek olduğu sektörler içinde Türk firmaları için daha cazip olan inşaat ve müteahhitlik sektörü 2003 yılı başlarından bu yana önemli oranda gelişmeler kaydetmiştir. Yaşanan bu gelişmelere yol açan sebeplerinin başında, ülkedeki petrol çıkarma faaliyetlerinin hızla artması, petrolden elde edilen gelirlerin yükselmesi ve Sudan’ın Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi komşu ülkeler ile Çin, Hindistan ve Japonya gibi diğer ülkelerle olan ticari ilişkilerini geliştirmesinin yanı sıra doğrudan yatırım veya ikili iş ortaklığı olanaklarını artırarak yabancı müteahhislerin ilgisini çekmesi gelmektedir.

Sudan’da genellikle tüm ticari ve ekonomik hamlelerin yapıldığı yer olan Başkent Hartum’da 6 sene öncesine kadar düzenli bir şehir planlaması ve alt yapı çalışması yok denilecek kadar azken, son yıllarda Sudan Hükümetinin önceliğini bu alanlara kaydirdiği, artan milli gelirin önemli bir kısmını bu yöndeki çalışmalara sarf ettiği ve bunların doğal sonucu olarak çalışmaların inşaat ve müteahhitlik sektöründe yoğunlaştığı bir vakiydir. Diğer taraftan, ülkede yabancı bankaların fazla bulunmaması, ülke ekonomisinin uzun yıllar boyunca dünya ekonomilerine entegre olamayışı, ya da uygulanan uluslararası yaptırımlar ve karşılaşılan ambargolar nedeniyle entegrasyon dışı bırakılması göz önüne alındığında, ülkedeki diğer sektörlerin önünde gelen ve ülke için önem arz eden inşaat sektörünün küresel mali krizden çok fazla etkilendiğini söylemek mümkün değildir.

Ancak, gerek küresel kriz öncesi gerekse devam eden bu kriz döneminde Sudan’ın kendine özgü şartlarının getirmiş olduğu bazı önemli sorunları ve sıkıntıları da göz ardı etmemekte yarar vardır. Şöyle ki; inşaat sektöründe kullanılan malzemelerin pek çoğunun ülke içinde yeteri derecede veya hiç üretiminin olmaması, veya üretim için gerekli olan ham maddenin dışarıdan ithal edilmesi esnasında uygulanan yüksek vergi oranları ve ek vergiler, bu malzemelerin diğer ülkelere kıyasla Sudan’da daha yüksek fiyatlara maledilmesine ve satılmasına yol açmakta bu da doğal olarak maliyetlere yansımaktadır. Ayrıca, projelerde kullanılması öngörülen Türkiye menşeli inşaat malzemelerini Sudan’a getirirken, Türkiye ile Sudan arasında karayolu taşımacılığı olmaması nedeniyle, İstanbul-İzmir veya Mersin limanlarından Port Sudan limanına yapılacak deniz nakliyatının 10-25 gün, Port Sudan-Hartum kara nakliyatının ise 2 gün sürdüğünün bilinmesinde yarar vardır.

İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Pasaport ve Vize İşlemleri

Diplomatik, hizmet, hususi ve umuma mahsus pasaport hamilleri vizeye tabidir.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Resmi tatiller
Hafta sonu tatili : Cuma günleri
Bağımsızlık Bayramı : 1 Ocak
Christmas Bayramı : 7 Ocak
Bağımsızlık Bayramı : 1 Ocak
Hz. Muhammed’in Doğumu : 26 Şubat 2010
Ulusal Selamet Devrimi Bayramı : 30 Haziran

Ramazan Bayramı : 10 Ekim 2010
Kurban Bayramı : 15 Kasım 2010
Hicri Yılbaşı : 7 Aralık 2010

Çalışma saatleri Cumartesi-Perşembe arası; yazın 07:30-14:30, kışın 08:30-15:00
(Bankalar saat 8:30-12:00 arası açık).

Yerel Saat

Türkiye’de yaz saati uygulaması varken saat farkı bulunmamaktadır. Yaz saati uygulaması dışında +1 saat ileridedir.

Genel Değerlendirme ve Öngörüler

Ülkemiz açısından Sudan, liman imkanları ve gelişme potansiyeli ile Doğu Afrika ülkelerine bir giriş kapısı konumundadır. Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri Ortak Pazarı COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa) üyesi ülkelere (Angola, Burundi, Komoros, Eritre, Etyopya, Kenya, Lesotho, Madagaskar, Malavi, Mauritius, Mozambik, Namibya, Ruanda, Sudan, Swaziland, Tanzanya, Uganda, Zaire, Zambiya, Zimbabve) girişte Sudan’ın üs ülke olarak kullanılması fayda sağlayacaktır. Bu üye ülkeler arasındaki mevcut gümrük muafiyetlerinin de Sudan’da yatırım yapan ya da yapacak olan yabancı şirketlere ileride büyük avantajlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Sudan’da yapılacak yatırımlara sağlanan teşvikler ve muafiyetler Türk yatırımcıları için cazip gözükmektedir. Önümüzdeki yıllarda gözle görülür bir gelişme gösterecek Sudan ekonomisi Türk ihracat malları ve yatırımcıları için çok iyi fırsatlar sunmaktadır. Bu ülkede yapılacak yatırımlarda devlet birçok kolaylıklar sağlamakta ve on yıla varan vergi muafiyetleri sunmaktadır.

Sudan müteahhitlik pazarı da ülkemiz açısından önemli bir potansiyel pazar niteliğindedir. Özellikle 1999 yılından itibaren petrol çıkarılmaya ve ihracat edilmeye başlanması ile Sudan Hükümetince son derece zayıf olan altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda ülkede başta yol, köprü, konut, baraj, elektrifikasyon projeleri olmak üzere, birçok proje mevcuttur.

Sudan’da bulunan karayolları ve demiryolları ağı oldukça zayıftır. Ülkedeki ekonomik kaynakların bir yerden bir yere transfer edilmesi ve katma değer yaratılması için nakliye ön plana çıkacaktır. Bu durum yeni kara ve demiryollarının inşa edilmesi ve gerekli ekipmanların ve bu yollarda gidecek vasıtaların ve yan sanayisinin ithalini gündeme getirmektedir.

Sudan hükümeti bölgesel kalkınma ve refahın yayılması hususunda nüfusun en çok istihdam edildiği tarım alanlarında üretim artışlarını da amaçlamaktadır. Şu anda Sudan’da oldukça önemli oranda toprak işlenememekte ve işlenen topraklar ise basit alet ve ekipmanlar yolu ile verimlilikten uzak bir şekilde değerlendirilmektedir. Ülkemizde gelişmiş halde bulunan tarım makineleri ve aletleri, zirai ilaçlar, gübre gibi sektörler önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Sudan oldukça önemli sulanabilir tarım arazilerine sahiptir. Özellikle pamuk üretimi önemlidir. Buna paralel ülkede ufak bir tekstil sanayi mevcuttur. Ülkemizdeki atıl tesis ve makinelerin bu ülkeye aktarılması Sudan’ın düşük maliyetli işgücünden de yararlanarak bu alanda yatırım imkanları mevcuttur. Bu üretim yalnızca Sudan iç pazarına değil tüm COMESA pazarına hitap edebilecektir. Sudan Hükümeti pamuk yetiştirilebilecek arazileri yabancı şirketlere tahsis etmektedir. Bu çerçevede, ülkemiz firmalarının Sudan’da pamuk yetiştirilmesi konusunda yatırım yapabileceği düşünülmektedir.

Sudan’da canlı hayvan kaynakları oldukça boldur. Türkiye’deki deri sanayimizin ham deri ve kösele ihtiyacını karşılamak için Sudan’daki böylesi bir kaynağı değerlendirmesi bu sektörümüz için üretim maliyetlerini düşürücü bir unsur olacaktır. Bunun yanı sıra, Sudan’da et işleme konusu oldukça zayıf ve et maliyetleri oldukça düşüktür. Yine, gıda ürünlerinin işlenmesi konularında Sudan’da ciddi bir yatırım bulunmamaktadır. Gıda ve et işleme konusunda yapılacak yatırımlar oldukça iyi fırsatlar oluşturacaktır.

Sudan, hızla büyümeye başlayan ekonomik ve ticari faaliyetlerini idame ettirmek için birçok mala ve yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Ülkede bu malların üretimi ve sanayisi olmadığından ötürü ilk süreçte bu talebini doğal olarak ithalat yolu ile karşılamaya gitmektedir.

Tarım ve Gıda Ürünleri İhracat Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2009 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Un	1101	Buğday Unu	29,2	20,9	581	0,8	-38	-26	20,9	11,7	Türkiye 72 Belçika 13 BAE 12 Kenya 2 Almanya 1	% 0
Bakliyat	071340	Mercimek	25,5	15,2	175	1,9	179	-39	15,2	34,9	Türkiye 60 ABD 23 Kanada 12 Nepal 3 Etyopya 1	% 0
Domates Salçası	200290	Domates Salçası	23,1	11,8	182	0,8	56	-10	11,8	5,6	Türkiye 51 İtalya 25 Umman 15 Çin 8 Ürdün 1	% 40
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1704, 1806	Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	13,3	6,6	585	0,1	11	-68	6,6	7,4	Türkiye 50 Çin 8,3 Polonya 8,2 BAE 8 Kenya 6,4	% 40 Kenya % 0
Bisküvi	190531, 190532	Tatlı bisküvi ve gofretler	6	1,5	236	0,1	-12	-50	1,5	0,9	Uganda 52 Türkiye 25 İngiltere 5 Umman 3 Kenya 3	% 40 Uganda % 0 Kenya % 0
Makarna	1902	Makarna	1,6	0,22	149	0,03	-19	-40	0,22	0,08	BAE 61 Türkiye 14 İtalya 10 Nijerya 4 Kenya 3	%40 Kenya % 0
Bitkisel Yağlar	151219	Ayçiçek Yağı	1,4	1,3	111	0,1	-68	-69	1,3	0,05	Türkiye 92 Belçika 3 Hollanda 2 Singapur 1 Kenya 1	%40 Kenya % 0

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 12 aylıktır.

Bakliyat

MERCİMEK

Sudan'ın 2009 yılı mercimek ithalatı 25,5 milyon dolar olmuştur. İthalatın % 60'ı Türkiye'den, % 23'ü ise ABD'den yapılmış, Kanada ise % 12 ile üçüncü sırada yer almıştır. Türkiye'nin Sudan'a ihracatı 2008 yılında 5,5 milyon dolar olmuş, 2009 yılı ihracatı ise 15,2 milyon dolara yükselmiştir. 2010 yılı toplam ihracatı ise 34,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizden 2010 yılında Sudan'a ihraç edilen mercimeğin tamamını kırmızı mercimek oluşturmuştur. Sudan; Irak, ve Mısır'dan sonra en fazla mercimek ihraç ettiğimiz ülke konumundadır.

Bisküvi

TATLI BİSKÜVİ ve GOFRETLER

2009 yılında Sudan 5,3 milyon dolarlık tatlı bisküvi ile 0,7 milyon dolarlık gofret ithal etmiştir. Sudan bu ürün grubunda ithalatının büyük bir kısmını Uganda'dan gerçekleştirmektedir. 2009 yılı ithalatının % 52'si bu ülkeden gerçekleşmiştir. Türkiye % 25'lik payıyla ikinci sırada yer almıştır. Pazardaki diğer önemli ülkeler ise İngiltere, Umman ve Kenya'dır.

Türkiye'nin Sudan'a 2009 yılındaki 1,5 milyon dolarlık tatlı bisküvi ve gofret ihracatı 2010 yılında 0,9 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Türkiye'nin, ürün kalitesi ve ambalajıyla pazara olan ihracatını artırma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Bitkisel Yağlar

AYÇİÇEK YAĞI

Sudan'da ayçiçeği üretimi yapılmakla birlikte ülkenin bir miktar ayçiçeği yağı ithalatı da bulunmaktadır. 2009 yılı itibarıyla Sudan'ın ayçiçeği yağı ithalatı 1,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ithalatın 1,3 milyon doları, diğer bir ifadeyle % 92'si Türkiye'den sağlanmıştır. % 3 payla Belçika pazardaki diğer önemli ülke olmuştur. Türkiye'nin 2010 yılı ihracatı ise neredeyse tamamen durmuş ve 50 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Makarna

Sudan'ın makarna ithalatında son yıllarda azalma görülmektedir. 2006 yılında 5,05 milyon dolar olan ithalat sonraki yıllarda sürekli azalmış ve 2009 yılı itibarıyla 1,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında en fazla ithalat 0,98 milyon dolarla BAE'den ve 0,22 milyon dolarla Türkiye'den yapılmıştır. Aynı yıl için İtalya 160 bin dolarla üçüncü sırada yer almıştır. 2010 yılında bu ülkeye makarna ihracatımız ise 80 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Domates Salçası

Türkiye'nin Sudan'a domates salçası ihracatı son yıllarda düzenli artışlar göstermekle birlikte, 2010 yılına gelindiğinde % 53 gibi önemli bir oranda azalmıştır. Sudan 2009 yılında toplam 23,1 milyon dolarlık salça ithal etmiş, bu ithalatın % 51'i ise Türkiye'den gerçekleşmiştir. Pazardaki diğer önemli ülkeler ise % 25 ile İtalya ve % 15 ile Umman olmuştur. Bu ülkeleri Çin ve Ürdün izlemektedir.

Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

Sudan'ın son yıllarda artış eğilimi içinde bulunan şekerli ve çikolatalı mamuller ithalatı 2009 yılında yaşanan küresel krizden en fazla etkilenen sektörlerin başında gelmiş ve toplam ithalatta % 68 oranında azalma gerçekleşmiştir. 2008 yılında 41,7 milyon dolar olan ithalat 2009 yılında 13,3 milyon dolara gerilemiştir. İthalatın 6,6 milyon dolarlık kısmını şekerli mamuller, 6,2 milyon dolarını çikolatalar ve 0,5 milyon dolarını ise ciklet oluşturmuştur. Sudan bu ürün grubunda 2009 yılı ithalatının yaklaşık yarısını Türkiye'den gerçekleştirmiştir. Türkiye'den sonra en fazla ithalatın yapıldığı ülkeler ise Çin, Polonya, BAE ve Kenya'dır. Türkiye'nin çikolata grubundaki kokolinler başta olmak üzere, düşük fiyatlı ürünlerde Sudan'a ihraç potansiyelinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Un

Sudan'ın buğday üretimi iç tüketimi için yeterli değildir. Buğday önemli miktarda ve özellikle Avustralya'dan ithal edilmektedir. Türkiye'den ise Sudan'a en fazla buğday unu ihraç edilmektedir. Bu ülkeye 2009 yılında 20,9 milyon dolarlık buğday unu ihraç edilmiştir. 2010 yılında ise ihracat % 44 oranında azalarak 11,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerle Sudan, Türkiye'nin 4. büyük ihraç pazarı olmuştur. Sudan en fazla buğday unu ithalatını Türkiye'den yapmaktadır. Ülkenin 2009 yılındaki 29,2 milyon dolarlık toplam buğday unu ithalatının % 72'sini Türkiye'den gerçekleştirmiştir. Türkiye'yi % 13 payla Belçika ve % 12 payla BAE izlemiştir.

► Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2009 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
İlaç Sanayi	2936 2937 2938 2939 2941 3001 3002 3003 3004 3005 3006	İlaçlar	218	0,5	474	0,05	-70	-8	0,5	0,8	Ürdün 20 Hindistan 15 Çin 8 İsviçre 7 Fransa 7	29 GTİP için %3 30 GTİP için %10
Pompa ve Kompresör	8413	Sıvılar için pompalar	96	1,4	201	0,2	45	-25	1,4	2,0	Çin 47 Fransa 8 Avusturya 6 Almanya 6 İtalya 6	%10
İnşaat Malzemeleri	2523	Çimento	95	17,6	1.201	0,9	120	-39	17,6	0,85	Pakistan 43 Türkiye 18 Uganda 15 Kenya 8 Yunanistan 4	% 25
Elektrikli Makineler ve Kablolar	8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler	52	0,8	753	0,1	-66	-25	0,8	1,1	Çin 46 Hindistan 20 Fransa 9 İtalya 9 Arjantin 2	%10
Prefabrik Yapılar	9406	Seralar	51	1,9	197	0,9	-37	-62	1,9	5,2	İtalya 69 Çin 18 Türkiye 4 Norveç 3 BAE 2	% 0
Gıda İşleme Makineleri	8437 8438	Yiyecek ve içecek sanayisinde kullanılan makineler, hububat, bakliyat işleme makineleri	33,3	6,9	220	0,3	68	17	6,9	5,2	Türkiye 21 İsviçre 18 Fransa 13 Hollanda 8 İtalya 8	Makineler için % 0 yedek parçalar için %10
											Türkiye 34 Çin 18	

Demir Çelik	7214	Demir çelik çubuklar	24	8,1	3.920	0,2	-60	-53	8,1	2,1	Bulgaristan 17 Uganda 9 Belarus 9	%25
Tarım Alet ve Makineleri	8432	Toprağı hazırlamaya, işlemeye, ekmeye mahsus tarlada ve bahçede kullanılan makineler	16,5	4,0	35	0,3	-57	-1	4,0	4,1	Brezilya 28 Türkiye 25 İtalya 18 Avustralya 9 İngiltere 7	Makineler için % 0 yedek parçalar için %10
Dolum ve Ambalaj Makineleri	842230 842240	Doldurma, paketleme ve ambalajlama makineleri	13,4	0,5	51	0,1	60	-52	0,5	0,9	İtalya 40 Almanya 16 Çin 12 Polonya 11 Kıbrıs 6	% 0
İş ve MadenMakineleri	820719 843041	Sondaj ve delme makineleri	25	0	6	0,5	--	-17	0	0	Çin 69 Fransa 19 İtalya 7 Polonya 3 Hindistan 1	820719 için (%10) 843041 için (%0)

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 12 aylıktır.

Dolum ve Ambalaj Makineleri

DOLDURMA, PAKETLEME VE AMBALAJLAMA MAKİNELERİ

Sudan'da ambalaj sanayi oldukça geri durumdadır. Ambalaj sanayinde şişe kasaları, ahşap kutu ve metal varil üretimi yapan birkaç fabrika vardır. Ülkeye ambalaj makinelerinin ihraç edilebileceği düşünülmektedir. Özellikle, kutuları, çuvalları ve diğer kapları doldurmaya yarayan makineler ile ısı ile büzerek ambalajlama sağlayan makinelerin ihraç potansiyelinin yüksek olduğu öngörülmektedir. Bahsedilen bu ürünlerde Sudan'ın 2009 yılı ithalatı 13,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatta İtalya % 40 payla ilk sırada yer almış, bu ülkeyi Almanya ve Çin izlemiştir. Türkiye'nin bu makinelerde Sudan'a ihracatı en yüksek seviyesine 0,9 milyon dolarla 2010 yılında ulaşmıştır.

Elektrikli Makineler ve Kablolar

ELEKTRİK TRANSFORMATÖRLERİ, STATİK KONVERTÖRLER

Sudan'da elektrik transformatörleri ve statik konvertörlere olan talep giderek artmakla birlikte, 2009 yılında yaşanan küresel kriz nedeniyle bu ürünlerin ithalatında % 25 azalma meydana gelmiştir. 2009 yılında gerçekleşen 52 milyon dolarlık ithalatın % 46'sını Çin'den yapılan ithalat oluşturmuştur. Bu ülkeyi % 20 payla Hindistan ve % 9 payla Fransa izlemiştir.

Türkiye'nin bu ürün grubunda Sudan'a ithalatı ise giderek azalmaktadır. 2007 yılında 5,84 milyon dolar olan ihracat 2008 yılında 2,28 milyon dolara, 2009 yılında ise 0,77 milyon dolara gerilemiştir. 2010 yılı ihracatı ise 1,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Gıda İşleme Makineleri

Tarım mamullerinin işlenmesi konularında Sudan'da ciddi bir yatırım bulunmamaktadır. Ülkede gıda maddelerinin işlenmesi ve paketlenmesi konusunda her türlü makine ve ekipmana ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Hayvan sayısının fazla olduğu Sudan'da modern mezbaha, et ve süt işleme tesislerine ihtiyaç bulunmaktadır. Sudan'da birkaç yıl öncesine kadar ekmek hiç üretilmiyor ve halk tarafından da bilinmiyordu. Şimdi, Sudan'da, makineleri Türkiye'den gelen ve bazılarını Türklerin işlettiği 100 üzerinde ekmek fırını faaliyet göstermektedir. Ekmeğin daha da yaygınlaşması beklenmektedir. Bu nedenle ülkede daha fazla ekmek fırınına ihtiyaç olacağı düşünülmektedir. Ülkede üretimin fazla olduğu hububat ve bakliyat ürünlerini işleme makineleri de Sudan'a ihracat için potansiyel ürünler olarak göze çarpmaktadır. Gıda sanayisinin yatırımlar açısından da oldukça cazip olduğu düşünülmektedir.

İlaç Sanayi

Sudan'ın petrol gelirlerindeki artışla birlikte sağlık harcamalarında da artışlar meydana gelmiştir. Ülkenin ilaç ithalatı diğer ülkelerle kıyaslandığında halen oldukça düşük tutarlarda bulunsa da yıllara göre artış göstermektedir. Bu artışın önümüzdeki yıllarda da artarak devam etmesi beklenmektedir.

Sudan'da sağlık hizmetleri oldukça geri kalmıştır. Örneğin Sudan'da ortalama ömür 55, kişi başına düşen yıllık ilaç kullanım değeri ise 5 dolardır. Halen Sudan'da ilaç, sıhhi pamuk, gazlı bez gibi tıbbi malzemeler üretimi yapan 17 adet fabrika bulunmaktadır. Sektörde üretimi yapılan başlıca ürünler; tablet, kapsül, ampul, krem, macun, toz ve sıvı süspansiyon halinde ilaçlar ve tıbbi gazlardır. Ancak üretim talebi karşılamaktan uzaktır. Sudan ilaç sanayi hammadde, ambalaj ve yedek parça girdileri ithalat ile karşılanmaktadır. Hartum'da 26 özel hastane faaliyet göstermektedir. Sargı bezi Çin'den ithal edilmektedir ancak sert ve çok kalitesizdir. 8 milyon insanın yaşadığı Hartum'da 2 bin eczane bulunmaktadır. Ülkede sıtma büyük sorundur. Bu konuda ilaca büyük ihtiyaç vardır. Ayrıca paramedikal maddelere (enjektör vs.) ihtiyaç bulunmaktadır. Bu maddeler uzun vadeli ödeme koşulları ile piyasaya girebilmektedir. Paramedikal maddeler ilaçlara oranla piyasaya daha rahat girebilmektedir. İlk defa Sudan'a girecek bir ilacın formalitesi 2 yıl sürebilmektedir. Tıbbi ürünlere ülkede çok ihtiyaç vardır. Türk firmalarının uygun fiyatlarla ve uygun ödeme koşulları ile Sudan pazarına girebilmeleri mümkündür. Tıp sektöründe devlet her yıl 5-10 milyon dolarlık ihale açmaktadır. Sudan'da tarım ilaçları için de potansiyel olduğu düşünülmektedir.

İnşaat Malzemeleri

ÇİMENTO

Gelişmekte olan bir ülke olan Sudan'da inşaat ve müteahhlik sektörü son yıllarda hızlı bir büyüme içindedir. Bu gelişme paralelinde ülkenin çimento ithalatı da artmaktadır. Sudan'da çimento sektöründe 3 büyük firma üretim yapmaktadır. Bu firmalar; "Atbara Cement Company", "Alsalam Cement Company" ve "Nile Cement Company Ltd." firmalarıdır. Bu firmaların dışında Sudan'da çok sayıda firma ithal dökme çimentoları paketleme işiyle uğraşmaktadır. Bu firmalar genelde Port Sudan'da (Sudan Limanı) faaliyet göstermekte ithal dökme çimentoları 50 kg. torbalara paketlemektedir. Bu firmaların en önemlileri olarak; "Sea Bulk Trading Corporation", "Lafarge Group" ve "Star and Al Khafir" firmaları sıralanabilir. Bu firmalardan "Sea Bulk Trading Corporation"ın günlük paketleme kapasitesi 2.000 ton, ikinci firma olan "Lafarge"nin ise 1.200 tondur. 2008-2009 döneminde "Sea Bulk Trading Corporation" 462 bin ton ithal çimentoyu, "Lafarge" ise 277 bin ton ithal çimentoyu ambalajlayarak pazarlamıştır. Firmaların yeni tesisler kurmaya çalıştıkları bilinmektedir. Söz konusu dönemde 1,48 milyon ton

Yıllık 100 ton çimento tüketimi Sudan'ın 2009 yılı toplam çimento tüketimi ise 3,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı toplam çimento tüketimi ise 3,3 milyon ton olmuştur.

Son 10 yıllık dönemde Sudan'ın çimento tüketimi yıllık ortalama % 22,3 artış göstermiştir. Ancak yakın gelecekte tüketimin bu oranın oldukça üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

SERALAR

Sudan'da henüz damlama sulama ve diğer modern tarım uygulamaları yoktur. Üreticilerin seracılıkla ilgili olarak Ürdün ve Suudi Arabistanlı işletmecilerle temasları bulunmaktadır. Seracılık ve modern tarım uygulamalarında kullanılan alet, makina ve ekipmanlar konusunda ülkemizin de ihracat şansı olduğu düşünülmektedir.

DEMİR ÇELİK ÇUBUKLAR

Sudan'ın gelişen müteahhitlik ve inşaat sektörü, ülkenin demir, çelik çubuklara olan ihtiyacını artırmaktadır. Bununla birlikte önceki yıllarda artan ithalatı 2009 yılında yaşanan küresel krizin etkisiyle azalma göstermiştir. Ülkenin bu ürün grubunda ithalatı 2009 yılında % 53 oranında azalarak 24 milyon dolara gerilemiştir. Türkiye % 34 payla en fazla ihracat yapan ülke olmuştur. Çin % 18, Bulgaristan % 17 ve Uganda % 9 payla ülkemizi izlemiştir. Türkiye'nin Sudan'a olan ihracatı yıllara göre farklılıklar göstermektedir. 2007 yılında 6,22 milyon dolar olan ihracat 2008 yılında 20,23 milyon dolara yükselmiş, 2009 yılında 8,08 milyon dolara, 2010 yılında ise 2,1 milyon dolara gerilemiştir.

İş ve Maden Makineleri

SONDAJ VE DELME MAKİNELERİ

Sudan'da sondajla su çıkarma işine ihtiyaç vardır. Genelde su 60-150 metreden en fazla ise 250-300 metreden çıkmaktadır. 14 inc'lik ve 8 inch'lik su kuyuları açılmaktadır. Ülkede 3.000 civarında su kuyusu açılması planlanmaktadır. Bu nedenle sondaj makina ve ekipmanına çok ihtiyaç vardır. Sudan sondaj ve delme makineleri ihtiyacının büyük çoğunluğunu Çin'den karşılamaktadır. 2009 yılı toplam ithalatının % 69'u Çin'den gerçekleştirilmiş, bu ülkeyi Fransa, İtalya ve Polonya izlemiştir. Türkiye'nin bu ürün grubunda Sudan'a henüz önemli bir ihracatı bulunmamaktadır. Son 10 yılda en fazla ihracat 287 bin dolarla 2004 yılında gerçekleştirilmiştir.

Pompa ve Kompresörler

SİVİLLER İÇİN POMPALAR

Oldukça geniş sulama alanlarına sahip olan Sudan'ın pompa ve kompresör ithalatı önemli artışlar göstermektedir. En fazla ithalat Çin'den gerçekleştirilmektedir. 2009 yılı ithalatının % 47'si bu ülkeden yapılmıştır. İthalatta diğer önemli ülkeler % 8 payla Fransa ve % 6 ile Avusturya olmuştur. Türkiye'den Sudan yapılan ihracatın son yıllarda artmakta olduğu görülmektedir. 2008 yılındaki 950 bin dolarlık ihracat 2009 yılında 1,4 milyon dolara, 2010 yılında ise 2 milyon dolara yükselmiştir.

BAE başta olmak üzere Arap ülkelerinin Sudan'da büyük araziler satın alarak ülkede tarım ürünleri üretimi yapmayı planladıkları bilinmektedir. Bu durumun sulamada kullanılan pompalara olan ihtiyacı artırması beklenmektedir.

Tarım Alet ve Makineleri

Sudan ekonomisinin tarımsal üretime dayalı olması ve birçok nedenden ötürü tarımsal hasılanın arzulanan seviyelerde gerçekleşememesi Sudanlı yetkilileri bu konuda yatırıma yönlendirmektedir. Ülkedeki tarımsal üretimin eğitim, sermaye, tarımsal makineler ve ekipman açısından kısıtlamalara ve yetersizliklere sahip olması nedeniyle üretimin geri kalmış yöntemlerle gerçekleştirilmeye çalışması, bu sektörde önümüzdeki dönemlerde ülkemiz firmaları açısından olumlu gelişmelerin yaşanacağını düşündürmektedir. Sudan'da, tarım sektöründe her türlü tarımsal alet, ekipman ve makineye ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizin üretim üstünlüğe sahip olduğu tarımsal makineler ve ekipman sektöründe Sudan'ın her türlü ihtiyacını karşılayacak ürün yelpazesine sahip olması, bu sektörde ülkemizden Sudan'a ciddi ihracat imkanlarının olduğu yönünde fikir vermektedir.

Tarım sektörü ile ilgili olarak yine zirai ilaçlama, tarım kimyasalları ve gübre alt sektörlerinde de ciddi ihtiyaç bulunmaktadır. Ekili arazilerin zararlı böceklerle karşı ilaçlanamaması ve verim artışı sağlayacak gübre ve tarım kimyasallarının kullanılamaması sonucunda tarımsal ürün hasılasında arzulanan seviyeler elde edilememektedir. Bu tür ihtiyaçların ülkemizden karşılanmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.

BAE başta olmak üzere Arap ülkelerinin Sudan'da büyük araziler satın alarak ülkede tarım ürünleri üretimi yapmayı planladıkları bilinmektedir. Bu durumun tarım alet ve makinelerine olan ihtiyacı artırması beklenmektedir.

Sudan - Düzenlenen Önemli Fuarlar

Milli Katılımda Devlet Desteđi Olan Fuarlar

27. Hartum Uluslararası Fuarı (Hartum - Şubat/Her Yıl)

Genel ticaret

Web Sitesi : <http://www.forumfuar.com>

Bireysel Katılımda Devlet Desteđi Olan Fuarlar

Sudanese Interbuild (Hartum - Ocak/Her Yıl)

İnşaat makineleri ve teknolojisi

Web Sitesi : <http://www.expertexpo.com.tr>